

Tek Tanrılı Dinlerde Kadının Yeri ve Rolü: Sosyolojik Bir İnceleme

The Place and Role of Women in Monotheistic Religions: A Sociological Examination

Dr. Öğr. Üyesi Neslihan ER

Ordu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ordu, Türkiye

nesli_er@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-3434-5253

Öz

Bu araştırma, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi tek tanrılı dinlerde kadının toplumsal ve dini rollerini incelemektedir. Çalışma, tarihsel ve dini metinlerde kadına atfedilen rolleri analiz ederek başlar ve bu rollerin günümüz toplumlarındaki yansımalarına geniş bir açıdan bakar. Araştırma, kutsal metinlerde kadınlara verilen yerleri ve cinsiyet rollerine dair yorumları ele alarak kadının bu dinlerdeki dönüşümünü ve önemli kadın figürlerinin temsillerini ortaya koyar. Ayrıca, kadının dini rollerinin kültürel ve coğrafi çeşitlilik gösterdiğini ve bu rollerin toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini inceler. Çalışma aynı zamanda, modern dünyada kadının dini rolleri hakkında devam eden tartışmaları ve feminist teoloji gibi yeni yaklaşımları değerlendirir. Tek tanrılı dinlerin bireylerin manevi yaşamlarını şekillendirmede oynadığı ortak öğretiler ve kuralların yanı sıra, kadın ve erkek arasında sağlanan manevi eşitlik ve sosyal yapı içinde birbirlerini tamamlayıcı rollerin önemini vurgular. Her üç dinin de aileyi toplumun temel birimi olarak gördüğü ve kadınların bu yapının kutsallığını pekiştirdiği, sosyal normları ve aile yapısını şekillendiren önemli roller üstlendiği belirtilir. Marx Weber'in Din Sosyolojisi çalışmalarından yola çıkarak, dinin sosyal yapıları nasıl şekillendirdiğini ve sosyal değişim üzerindeki etkilerini tartışan bu araştırma, kadının hem ilahi hem de toplumsal yapı içinde nasıl merkezi bir rol oynadığını gösterir. Dinin, toplumsal eşitlik ve adaleti teşvik eden bir güç olarak kadınların dini ve toplumsal hayatta aktif roller üstlenmelerini nasıl desteklediği üzerine odaklanır. Ayrıca, dini inançların kötüye kullanılması ve fanatizmin toplumsal bölünmelere yol açtığı durumlarla birlikte, toplumların maneviyata ve ahlaki değerlere yönelik artan ilgisi ve bu ilginin dini uyanışlara nasıl tepki olarak değerlendirildiğini inceler. Bu bağlamda, kadının dini rollerinin modern toplumlarda nasıl şekillendiğini ve bu rollerin genel toplumsal uyum ve barışa nasıl katkı sağladığını değerlendirir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Monoteist Dinler, Kadının Roller, Toplumsal Cinsiyet, Feminist Teoloji.

Abstract

This research examines the social and religious roles of women in monotheistic religions such as Judaism, Christianity, and Islam. The study begins by analyzing the roles attributed to women in historical and religious texts, offering a broad perspective on how these roles are reflected in contemporary societies. It addresses the positions and interpretations of gender roles given to women in sacred texts, highlighting the transformation of women in these religions and the representation of significant female figures. Furthermore, it explores the cultural and geographical diversity of women's religious roles and their impact on social structures. The study also evaluates ongoing discussions about women's religious roles in the modern world and new approaches such as feminist theology. It emphasizes the common teachings and rules that shape individuals' spiritual lives in monotheistic religions, the spiritual equality between men and women, and their complementary roles within the social structure. All three religions view the family as the fundamental unit of society, with women reinforcing the sanctity of this structure and shaping social norms and family structures. Drawing from Max Weber's Sociology of Religion, this research discusses how religion shapes social structures and its effects on social change, illustrating how women play a central role both divinely and socially. It focuses on how religion promotes social equality and justice by supporting women's active roles in religious and social life. Additionally, it examines the misuse of religious beliefs and how fanaticism leads to social divisions, along with the growing interest in spirituality and moral values in societies, and how this interest is often a reaction to religious awakenings. In this context, the study assesses how women's religious roles are shaped in modern societies and how these roles contribute to overall social harmony and peace.

Keywords: Sociology of Religion, Monotheistic Religions, Women's Roles, Gender Roles, Feminist Theology.

Giriş

Modern toplumlar, bireyselliğin ön planda olduğu bir yapıya sahiptir ve bu yapı içerisinde bireyler sürekli olarak yeni haklar talep etmektedir. Ancak bu talepler zaman zaman makul sınırların ötesine geçebilmektedir. Örneğin bir bireyin evcil hayvanıyla evlenme hakkını talep etmesi gibi aşırı örnekler bireyselliğin sınırlarının zorlandığı durumları gözler önüne sermektedir. Günümüzde yaygın ideolojiler, bireyleri topluma karşı konumlandırarak onları köksüz ve yersiz bir duruma sürüklemektedir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet teorisi giderek daha geniş bir kabul görmektedir. Toplumsal cinsiyet teorisi, 1960'ların sonlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde cinsel azınlık savunucuları ve radikal feministler arasında ortaya çıkmış, ardından neo-Marksist çevreler tarafından sosyal düzeni yeniden şekillendirmek amacıyla benimsenmiştir. Bu teori, Batı ülkeleri ve bazı uluslararası kurumlar üzerinde etkili olan tek tip düşüncenin şekillenmesinde önemli bir odak noktası haline gelmiştir (Saint-Prot, 2014: 9).

Fanatizm ve hoşgörüsüzlük, özellikle ideolojik çatışmaların yaşandığı durumlarda sıkça ortaya çıkan tutumlardır. Bu tutumlar, toplumsal ve antropolojik açıdan incelendiğinde, erkek ve kadın arasındaki tamamlayıcı ilişkiye dayalı unsurlarla bağlantılıdır. Toplumsal düzenin temel birimi olarak kabul edilen aile, bu tartışmaların odak noktasında yer almaktadır. Aile yapısı ve cinsiyet rollerinin toplumsal işlevleri, fanatizm ve hoşgörüsüzlükle şekillenen ideolojik çatışmaların önemli unsurlarından biri olarak değerlendirilebilir.

Geleneksel olarak aile yapısı, bir araya gelen ve çocuk sahibi olan bir erkek ile bir kadından oluşur. Ancak günümüzde, eşitlik kavramı giderek daha fazla önem kazanmakta ve bu kavram çoğunlukla bir kategorik imperatif, yani evrensel bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir. Savunulan bu eşitlik anlayışı, çiftlerin yaşam biçimlerine her zaman tam anlamıyla uygulanmamaktadır. Artık bir çiftin mutlaka bir erkek ve bir kadından oluşması ya da bir ailenin geleneksel anlamda bir baba ve bir anne figürlerini içermesi zorunlu görülmemektedir (Saint-Prot, 2014: 11).

“Tek Tanrılı Dinlerde Kadın” başlığı altında, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi medeniyetimizin temel taşlarını oluşturan üç büyük dinin, kadının toplumdaki rolünü, aile içindeki konumunu ve dini pratiklerdeki yerini nasıl şekillendirdiği incelenmektedir. Bu dinler, kadının toplumsal ve dini rolünü belirlerken hem benzerlikler hem de farklılıklar göstermektedir.

Bu çalışma, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da kadının toplumsal ve dini rolünü tarihsel süreçler ve kutsal metinler üzerinden analiz ederek, bu rollerin modern toplumlara yansımalarını değerlendirmektedir. Ayrıca, bu dinlerde kadının dönüşümünü ve önemli kadın figürlerinin temsilini ele almakta; kadının dini rollerinin farklı kültürler ve coğrafyalar üzerindeki etkilerini incelemektedir. Dinler, toplumla iç içe geçmiş kökenlere sahip oldukları için, teoloji ve kültür, insan kavramını belirli kurallar, davranışlar, inançlar ve idealler üzerinden şekillenen ortak pratikler olarak yansıtmaktadır. Bu birliktelik, toplumların sosyalizasyon ve eğitim geleneklerinin yapılandırılmasında etkilidir.

Modern toplumlar, kadın hakları ile din arasındaki ilişkiyi tartışırken, pek çok zorlu durumla karşılaşmaktadırlar. Bu tartışmalar, yalnızca Akdeniz'in güneyi veya Arap dünyasına özgü değildir; benzer sorunlar Avrupa toplumunda da gözlemlenmektedir. Kadın hakları ve kadınların güçlendirilmesi meselesi, günümüzde tüm dinlerde, tek tanrılı olsun olmasın, tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Eğer kadın haklarıyla ilgili sorunlar tamamen çözüme kavuşmuş olsaydı, yaşamın her alanında gerçek eşitliği sağlamak amacıyla metinler, sözleşmeler ve diğer yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmazdı. Bu konu, sürekli olarak ele alınması gereken bir mücadele alanıdır (Heydt, 2014: 27).

Tanrı, Allah ya da Yahve'nin sözlerinin kadınların erkeklerle tam eşit haklara sahip olamayacağı şeklinde yorumlanması, dini metinlerin kadın-erkek eşitliği konusunda nasıl farklı şekillerde yorumlanabileceğini göstermektedir (Heydt, 2014: 28). Bununla birlikte, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam, ailenin kutsallığını ve toplumun temel birimi olarak önemini vurgularken, kadın ve erkek arasında manevi eşitliği sağlamayı amaçlamakta ve her iki cinsiyetin de sosyal yapıda tamamlayıcı roller üstlenmesini öngörmektedir.

Tek tanrılı dinlerde kadının rolü, bu dinlerin temel öğretileri ve kadının toplum üzerindeki etkileriyle yakından

ilişkilidir (Gürhan, 2010: 61). Kadına atfedilen roller, aile yapısını ve sosyal normları şekillendirirken, kadın figürleri topluma örnek ve norm belirleyici olarak hizmet eder (Kızılabdullah, 2018: 177). Kadınların dini ve toplumsal hayatta eşit katılımı, genel olarak daha adil ve dengeli toplulukların gelişimine katkıda bulunur (Baseri, 2014: 123).

Modern dünyada, dini uyanışların etkileri ve insanların bu uyanışlara verdiği tepkiler, günümüzün önemli araştırma konuları arasında yer almaktadır (Mcguire, M. B. ve Spickard J. V., 2017: 245). Dini inançların kötüye kullanılması, fanatizm ve bağnazlığın toplumlar arasında yarattığı bölünmeler ve çatışmalar, tarih boyunca gözlemlenen önemli bir olgu olarak dikkat çekmektedir (Başcı, 2010). Bunun yanı sıra, modern toplumların materyalizme yönelimi ve manevi değerlerin göz ardı edilmesi, dini uyanışlara bir tepki olarak değerlendirilmektedir (Agayeva, 2024: 877).

Bu çalışma, Max Weber'in Din Sosyolojisi perspektifinden hareketle, dinin sosyal yapılar üzerindeki etkisini ve kadının dini ve toplumsal yapı içerisindeki rolünü yeniden değerlendirmektedir (Weber, 2023). Bu bağlamda, dinin sadece dini bir gereklilik değil, aynı zamanda sosyal bir ihtiyaç olarak kadının yerini nasıl yeniden ele aldığını incelemektedir (Durmuşoğlu, 2007: 8).

I. Tarihsel Perspektif: Dini Metinlerde Kadın

Tek tanrılı dinlerde kadının tarihsel rolü, bu dinlerin kökenlerinden itibaren önemli bir yere sahip olmuş ve zaman içinde çeşitli şekillerde dönüşmüştür (Berktay, 1995). Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın kutsal metinleri ve tarihî anlatıları, kadın figürlerini farklı rollerle tasvir etmekte (Zeybekoğlu, 2010: 5) ve bu figürler, buldukları dönemlerinin sosyal ve kültürel yapılarını şekillendiren etkili unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Kadınların bu dinlerdeki rolleri, dini metinlerin yorumları ve dönemin sosyal koşulları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Tek tanrılı dinlerin tarihinde, benzer özelliklere sahip birçok kahraman kadın figürü bulunmaktadır (Saint-Prot, 2014: 12).

Kutsal metinler ile bu metinlerin pratikteki uygulamaları arasındaki tutarsızlıklar, birçok tartışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Tarih boyunca belirli bir erkek egemenliğini pekiştiren davranışlar ve anlayışlar ortaya çıkmış olsa da bu durumun sorumluluğu dinlerin asıl mesajına veya temel öğretilerine yüklenmemelidir. Özellikle Müslüman toplumlarda kadınların durumu ile ilgili gözlemlenen sapsmalar ve çelişkiler, esasen sosyolojik nedenlere dayanmaktadır ve dini gerekçelerle açıklanamaz (Saint-Prot, 2014: 13).

Tarih boyunca, kadının toplumdaki konumu ve hakları üzerine yapılan değerlendirmeler, ciddi adaletsizlikleri gözler önüne sermektedir. Örneğin, Hindistan'da Manu'nun yasalarına göre kadın, miras yoluyla devredilebilen bir mülk olarak kabul edilmekte ve eğitim alma hakkından mahrum bırakılmaktaydı. Bu yasalarda, kadının rolü yalnızca erkeklerle zevk vermekle sınırlı tutulmuştur. Ayrıca, kocası öldüğünde,

kadının yaşamına da son verilmesi beklenirdi; çünkü geleneksel olarak kadının, kocasıyla birlikte yakılması gerekliyordu. Çin uygarlığında kadınlar, uğursuzluk ve kötü talihin sembolleri olarak görülmüş ve bu nedenle evlerde kapalı tutulmuşlardır. Kadınların erkeklerle doğrudan bakmaları yasaklanmıştı. Yunan kültüründe ise kadınlar, kirli varlıklar olarak kabul edilmiştir. Örneğin, Hesiodos gibi şairler kadınları "köpek beynine sahip ve son derece kurnaz" olarak tanımlamış; Demosthenes gibi retorikçiler ise kadınları yalnızca zevk, günlük sağlık ve üreme amaçlı kullanılan varlıklar olarak nitelendirmiştir. Romalılar da uzun süre kadınları kirli varlıklar olarak görmüş ve onların tapınaklara girişini yasaklamıştır; bu anlayış, kadınların cennete girişinin engellenmesine de yol açmıştır. Bu kültürlerde kadınlık, yasal yetersizliklerin temel sebebi olarak görülmüş ve bu tür inançlar, kadınların toplumsal ve hukuki statülerinin ciddi şekilde sınırlandırılmasına neden olmuştur (Altwaijri, 2014: 16).

Çalışmamız, kadınların dini metinlere ve kamu ibadet alanlarına erişimleri ile bedensel sağlık gibi konuları ele alarak, cinsiyetin dini pratiklerdeki rolünü analiz etmektedir. Feminist teoloji ve cinsiyet eşitliği gibi çağdaş yaklaşımlar, kadınların dini pratiklerdeki rollerini ve cinsiyetin dini uygulamalar üzerindeki etkilerini anlamada önemli bir yer tutmaktadır. Dinlerin kutsal metinleri, kadınların toplumsal rolleri ve manevi değerleri hakkında önemli bilgiler sunarken, kadın figürleri yalnızca dini rollerle değil, toplumsal yaşamda da etkili bireyler olarak kabul edilmektedir. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam, Tanrı'nın gözünde erkek ve kadının eşit olduğunu ve her iki cinsin de birbirini tamamlayan roller üstlendiğini öğretir. Bu tamamlayıcı roller, aile ve toplumun sağlıklı işleyişinde önemli bir yere sahiptir. Kadın azizler ve diğer önemli dini figürler, bu manevi

eşitliği temsil eder. İsa'nın kadınlara yaklaşımı ve İslam peygamberi Muhammed'in kadınlara gösterdiği saygı, kadınların dini öğretilere katılımını ve toplumdaki aktif rollerini teşvik etmektedir.

Tarihsel açıdan, dinlerin kökenlerinden günümüze kadar kadının toplumdaki yerini incelemek ve bu süreçteki değişimleri sosyal değişim teorisi ile değerlendirmek mümkündür. Sosyal değişim teorisi, toplumsal değerler, normlar ve kurumlar arasındaki etkileşimlerle ortaya çıkan değişimleri analiz eder. Bu bağlamda, kadının dini ve sosyal rollerindeki dönüşümler, toplumsal yapılar üzerinde derin etkiler yaratmıştır ve bu etkilerin anlaşılması, sosyal bilimler açısından büyük bir öneme sahiptir.

Her üç din de erkek ve kadının birbirini tamamlayan roller üstlendiğini öğretir. Bu tamamlayıcılık, ailenin ve toplumun sağlıklı işleyişinde merkezi bir role sahiptir. Erkek ve kadın arasındaki bu ilişki, yalnızca biyolojik ve fonksiyonel farklılıklar üzerinden değil, sosyal ve duygusal roller açısından da değerlidir. Bu durum, her iki cinsin birbirleri için "örtü" olarak işlev gördüğünü, yani destekleyici ve koruyucu roller üstlendiklerini vurgular. Bu kavram, Kur'an'da da "Onlar, size örtüdürler, siz de onlara örtüsünüz" (2:187) ifadesiyle anlatılır; bu ayet, her iki cinsin birbirini destekleyici ve koruyucu rollerine işaret eder. Ancak, kutsal metinlerin sunduğu ideal öğretiler ile toplumsal pratikler arasında çelişkiler ortaya çıkabilmektedir. Tarih boyunca, kadınların toplumsal konumları yerel kültürler ve sosyal normlar tarafından şekillendirilmiş ve bazen kısıtlanmıştır. İslam'ın içtihat geleneği gibi uygulamalar, bu tür konuların yeniden değerlendirilmesine olanak tanır.

1. Yahudilikte Kadın

Yahudilikte kadınlar, tarih boyunca ailenin ve toplumun temel taşları olarak önemli roller üstlenmişlerdir. Dinin ilk dönemlerinden itibaren, kadınlar ev ve aile yaşamında merkezi bir konumda iken, kamu ve dini hayatta daha sınırlı bir etki alanına sahip olmuştur. Tevrat, kadınları hem olumlu (Sara ve Rebeka gibi) hem de olumsuz (Havva'nın günahı gibi) rollerle tasvir etmektedir (Gürkan, 2021: 72).

Orta Çağ ve Rönesans dönemlerinde, Yahudi kadınlarının eğitime erişimi ve toplumsal faaliyetlere katılımı sınırlı kalmış olsa da aile içindeki etkileri güçlü bir şekilde devam etmiştir. Talmudik dönemde Yahudi hukuku, kadınlar için yeni haklar tanımlamış ve mevcut hakları genişletmiştir. Özellikle evlilik sözleşmeleri ve boşanma işlemleri gibi konularda yapılan düzenlemeler dikkat çekicidir. Bu bağlamda, Yahudilikteki evlilik anlayışı, sadece iki insan arasındaki bir birlikteliği değil, aynı zamanda bireylerin kutsal metinler ve Tanrı ile olan manevi ilişkilerini de simgeler. Evlilik hem dünyevi hem de ilahi bir antlaşma olarak işlev görür

ve bireylerin dini kimliklerinin temel bir parçası olarak kabul edilir (Şeker, 2015: 249).

Tarihsel nedenlerle, yüzyıllar boyunca sözlü olarak nesilden nesile aktarılan Yahudi yasaları, M.S. birinci ile altıncı yüzyıllar arasında yazılı hale getirilmiş ve Talmud adıyla bilinen metin oluşturulmuştur. Bu eser, İbrani hukukunun temel metnidir ve hahamlar tarafından kaleme alınmıştır. Talmud, yazıldığı dönemin ataerkil toplum yapısını yansıtır; bu nedenle, cinsiyetler arası eşitlik arayışı, dönemin sosyal yapısı göz önünde bulundurulduğunda, anlamsızdır. Talmud'un oluştuğu dönemde Yahudi halkı, Babil, Yunan ve Roma gibi toplumlarla iç içe yaşamış ve bu toplumlarda cinsiyet eşitliği önemli bir mesele olarak ele alınmamıştır. Talmud'un tamamlanmasının ardından, İspanya kökenli haham yargıcı ve yasa koyucu Joseph Qaro (1488-1575) gibi Yahudi hukukunun önde gelen isimleri hem Babil'de hem de İspanya ve Kuzey Afrika'daki İslami topluluklar içinde faaliyet göstermiştir. Bu bağlamda, kadınlara yönelik olumsuz yorumlar azınlıkta kalmış ve kadın düşmanlığı iddiaları, rakip gruplar tarafından bağlamından kopararak kullanılmıştır. Ancak, bu hahamları antik veya Orta Çağ döneminin cinsiyetçi ya da kadın düşmanı olarak nitelendirmek, tarihsel bağlamdan uzak bir anakronizm olurdu (Atlan, 2014: 37).

Genel kabulün aksine, kadınlar hem aile biriminin hem de toplumun manevi yönlendirilmesinde belirleyici roller üstlenirler. Yahudi yaşamının asıl merkezi sinagog değil, aile birimidir. Talmud Bavli'de Yoma 2a'da belirtildiği üzere, "Bir adamın evi onun karısıdır".

Geleneksel olarak, Yahudi dini uygulamalarında kadınlar daha çok özel alana ve geleneksel ritüellere odaklanırken, erkekler Tevrat'ın Yazılı yasalarıyla ilişkilendirilmiştir. Kadınlar, kutsal dili öğrenme yükümlülüğünden muaf tutulmuş ve ibadet yerlerine sınırlı erişim sağlamışlardır. Sinagoglarda kadınlara özel alanlar ayrılmış, ancak bu alanlar genellikle erkeklerden izole edilmiştir (Gürkan, 2021: 6).

Yaratılış Kitabı'nda, Havva'nın Adem'i ayarttığı belirtilir: Adem, "Yanıma koyduğun kadın ağacın meyvesini bana verdi, ben de yedim" (Yaratılış, 3:12) diye yanıt verir. Bu anlatıda kadın, kocasının mülkü olarak görülür ve bu bağlamda hem insan haklarından hem de maddi haklardan mahrum bırakılır. İsrailoğulları arasında, kadınları Molok'a kurban olarak ateşte feda etme uygulaması da mevcuttur. Yeremya Kitabı'nda, "Ben-Hinnom Vadisi'nde ilah Molek'e sunu olarak oğullarını, kızlarını ateşte kurban etmek için Baal'ın tapınma yerlerini kurdular. Böyle iğrenç şeyler yaparak Yahuda'yı günaha sürüklemelerini ne buyurdum ne de aklımdan geçirdim" (Yeremya, 32: 35) ifadesiyle bu ritüel Tanrı tarafından kınanır.

Yahudilikte kadınların rolleri, Tevrat (Yazılı Yasa) ve Talmud (Sözlü Yasa) gibi kutsal metinlerde ele alınmıştır. Yahudi öğretilerine göre, kadınlar ailenin ve ev yaşamının merkezinde

yer alır. Aile hayatı ve ev yönetimi, Yahudi toplumunun temel taşları arasında olup, kadınlara büyük sorumluluklar yüklenir. Eğitim almak ve dini yükümlülükleri yerine getirmek kadınlar için önemli olsa da sinagodaki ayinlerde liderlik etme veya bazı dini ritüellerde aktif rol alma konusunda kadınlara, erkeklere kıyasla daha sınırlı roller verilmiştir (Saint-Prot, 2014: 11).

Din gelenek, geçmiş, dogmalar ve değişime kapalı olmakla ilişkilendirilir, bu yüzden ilerlemeye pek açık görülmez. Bu bakış açısına göre, Yahudilikte kadının statüsünün Kutsal Kitap zamanından bu yana değişmediği ve Yahudi kadınının eski ve uygun olmayan bir hukuk sistemine kurban edildiği düşünülür. Ancak, Talmudik ve post-Talmudik literatürdeki hukukçular, bu görüşe meydan okur. Temelde değişken bir yapıya sahip olan Halaka, yani Yahudi Yasası, hareket-sizliğin tam zıddıdır. Yahudi topluluklarının yerleştiği farklı dönemlere ve coğrafyalara uyum sağlamak için sürekli olarak geliştirilmiştir. Hahamlar, dönemin ihtiyaçlarına göre gerekli önlemleri alma yetkisi ve sorumluluğuna sahiptir; toplumsal sorunlara uygun çözümler bulmak amacıyla geleneksel metinleri sürekli olarak inceler ve sorgularlar. Bu sayede, yüzyıllar boyunca kadının statüsü, çoğu zaman öncü bir yaklaşımla büyük ölçüde gelişmiştir (Atlan, 2014: 33).

Farklı dönemlerde hahamlar tarafından alınan somut önlemler sayesinde, kadının hukuki statüsünün sürekli olarak iyileştirildiği ve İbrani hukukunun ruhuna uygun şekilde adapte edildiği görülmektedir. Bu konuyu daha iyi anlamak için önce Tevrat'taki kadının rolüne ve imajına odaklanmak faydalı olacaktır.

Tamar, Yehuda'nın gelini olarak, kocası öldükten sonra Levirat yasasını (İbranice'de Yibbum olarak bilinir) uygulamak konusunda kararlılık göstermiştir. Bu yasa, Devarim'de resmi olarak belirtilmiş olup, Sina Vahyi'nden önce de uygulanmakta olan bir gelenektir. Tesniye 25:5-6'ya göre, eğer bir erkek çocuksuz ölürse ve kardeşleri birlikte yaşıyorsa, dul kalan kadın dışarıdan biriyle evlenemez; ölen kocasının kardeşiyle evlenerek, ilk doğan oğlunun ölen kocasının adını taşımasını sağlamalıdır. Bu uygulama, ölen kişinin adının İsrail'de unutulmamasını garanti eder.

Miryam, Musa'nın kız kardeşi olarak bilinir ve özellikle önemli bir tarihsel dönemde etkili bir rol oynamıştır. Firavun'un, yeni doğan her İbrani erkek çocuğunun nehre atılması emrini verdiği (Çıkış 1:22) bir dönemde, Miryam peygamber olarak tanınmıştır. Talmud'un Sota 12b'sinde belirtildiği üzere, Miryam ebeveynlerine evliliklerine devam etmeleri yönünde tavsiyede bulunmuş, bu öneri İbrani çocukların hayatta kalması için büyük bir önem taşımıştır.

Miryam'ın bu girişimi, Firavun'un kararına karşı çıkan ebeveynleri cesaretlendirmiştir. Ayrıca, Çıkış 1:17'de, İbrani ebevelere yapılan atıf, onların da Firavun'un emirlerine karşı gelecek İbrani çocuklara merhamet gösterdiklerini vurgular. Bu

cesur davranışlar sayesinde Musa dünyaya gelmiş ve İsrail halkının kurtarıcısı olmuştur. Miryam'ın bu stratejik ve ilham verici tavsiyesi, onun neden peygamber unvanını aldığına (Çıkış 15:20) ve tarihte önemli bir figür olarak kabul edildiğine işaret eder (Atlan, 2014: 34).

Yahudilikte kadın ve erkek arasındaki ilişki, Yaratılış Kitabı'nda ele alınır. Kitapta, Havva'nın Adem'in kaburgasından yaratıldığı ve her iki cinsin eşit ve birlikte yaratıldığı belirtilir. Ancak, Havva'nın yasak meyveyi yemesi ve Adem'i de buna ikna etmesi, kadınların ahlaki karar süreçlerindeki rollerini tartışmaya açar. Tevrat, kadınların mülkiyet ve boşanma gibi haklarını sınırlı bir şekilde ele alırken, Talmud, Yahudi toplumunda kadınların aile ve toplumdaki yerlerini daha kapsamlı bir şekilde şekillendiren metinler sunar. Tevrat, özellikle miras ve boşanma süreçlerinde kadınlara yönelik özel düzenlemeler içermektedir.

Tevrat'ta kadınlar genellikle olumlu bir biçimde tasvir edilir. Mütevazı roller üstlenmeler de bu roller oldukça önemlidir. Kadınlar, güzellikleri, zekâları ve kararlılıklarıyla tanımlanmış ve tarihin akışını değiştirme potansiyelleri vurgulanmıştır. Örneğin, Sara'nın hizmetçisi Hacer'i kovması için eşi İbrahim'e baskı yapması ve Tanrı'nın İbrahim'e, "Oğlunla cariyen için üzülme" ve "Sara ne derse, onu yap" (Yaratılış 21:12) demesi, Sara'nın üstün sezgisini gösterir. Hahamlar, Sara'nın sezgisinin doğruluğunu hikâyenin ilerleyişiyle açıklarlar.

Tevrat'taki en etkileyici figürlerden biri olan Rut, Yahudiliğe olan samimi bağlılığı ve dönüşümüyle dikkat çeker. Rut, ailesini, anavatanını ve putperest geleneklerini geride bırakarak, kaynakları sınırlı olan kayınvalidesi Naomi'yi desteklemek için Moav'dan Yehuda'ya göç etmeyi tercih etmiştir. Rut'un, "Seni bırakıp geri dönmemi isteme! Sen nereye gidersen ben de oraya gideceğim, sen nerede kalırsan ben de orada kalacağım. Senin halkın benim halkım, senin Tanrının benim Tanrım olacak" (Rut 1:16) sözleri, onun Yahudiliğe olan bağlılığını ve Naomi'ye olan sadakatini ifade eder. Bu özverili davranış, Rut'u hem çağdaşları hem de sonraki Yahudi nesilleri için bir erdem modeli haline getirir. Rut'un fedakarlıkları, onun nihayetinde Kral Davut'un büyükannesi olmasını sağlamıştır: "Komşu kadınlar, 'Naomi'nin bir oğlu oldu' diyerek çocuğa ad koydular; ona, Ovet adını verdiler. Ovet, İşay'ın babası; İşay ise Davut'un babasıdır" (Rut 4:17). Böylece, Rut'un soyundan gelecek Mesih figürüyle doğrudan bir bağlantı kurulmuştur.

Esther, antik Pers imparatorluğunda yaşamış bir tarihsel figür olup, kahramanlıkları Esther Kitabı'nda anlatılmaktadır. Kral Aşuerus'un huzurunda büyük bir saygınlık kazanan Esther, kişisel güvenliğini riske atarak, despotik ve hırslı bir bakanın Yahudi halkına karşı düzenlediği komployu engellemek için önemli bir rol oynamıştır. Kralın sarayındaki güvenli ve ayrıcalıklı konumunu halkının yararına

kullanmayı seçmesi, onu Yahudi tarihinde önemli bir karakter haline getirmiştir.

Hanna, çocuğu olmayan, ancak derin dini bağlılığa sahip bir kadın olarak Tanrı'ya içtenlikle dua etti. Bu dua sonucunda oğlu Samuel, gelecekteki peygamber, doğdu. "Zamanı gelince Hanna gebe kaldı ve bir erkek çocuk doğurdu. 'Onu RAB'den diledim' diyerek adını Samuel koydu" (I. Samuel 1:20). Hanna'nın duası o kadar etkileyici ve dokunaklıydı ki, Tanrı tarafından kabul edildi. Bu dua, özellikle Yahudi yeni yılı olan Roş Aşana'da anılır (Blesh, 2004). Roş Aşana, Yahudi geleneğinde içtenlik ve samimiyetin önemini vurgulayan bir gündür; Hanna'nın duası da bu bayramın ruhunu yansıtan bir simge olarak kabul edilir.

Atasözleri Kitabı, Kutsal Kitap'taki metinler arasında kadına yönelik övgülerle dikkat çeker. Bu kitapta, özellikle cesur ve erdemli kadınları yücelten övgüler yer alır. Şabbat'ın açılış ayininde sinagoglarda ya da evlerde okunan bu övgü sözleri, evin temel direği olarak görülen kadını onurlandırmayı amaçlar. Geleneksel olarak "Şabbat Nişanlısı" olarak adlandırılan bu özel gün, sevgi ve saygıyla anılan eşi temsil eder ve bu övgü, evin ruhu olarak kabul edilen kadının toplumdaki değerini ve önemini vurgular (Atlan, 2014: 35).

Filozof Emmanuel Lévinas, İsrail tarihinin önemli anlarında kadınların oynadığı rolleri vurgular. Ona göre, bu kadınlar olmadan tarihin mesyanik yolculuğu sürekli raydan çıkma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilirdi. Kadınların koruyucu ve yönlendirici rolleri sayesinde bu zorluklar aşılmıştır (Levinas, 2017).

Talmud, Tevrat'taki öğretilerle doğrudan ilişkilidir ve bu öğretilerin pratikte uygulanmasını ve genişletilmesini sağlar. Talmudik literatürde, kadınlar eş ve anne olarak değerlendirilir; bu rollerde sevgi, saygı ve koruma hak eden bireyler olarak görülürler. Ancak bu algı, esasen antik dönemin ataerkil toplum yapısının bir yansımasıdır (Atlan, 2014: 36).

Başlangıçta, kadınlar dini görevlerden ve bu görevlere özgü kutsal objelerin kullanımından dışlanmıştı. Ayrıca, kutsal dillerden biri olan İbranice'yi öğrenmekten muaf tutulmuşlardır, çünkü bu diller yalnızca erkekler için kabul edilmiştir. İbadet yerlerine erişimleri sınırlı olmuş ve Tevrat'taki metinlere göre katı "saflık" kurallarına tabi tutulmuşlardır. Tarihsel olarak, sinagoglarda kadınlar ve erkekler her zaman ayrılmamış olsa da genellikle kadınlara özel alanlar ayrılmıştır. Örneğin, Carpentras'ta kadınlar neredeyse yer altı düzeyindeyken, Fez'in eski Mellah'ındaki küçük sinagoda kadınlar daha yüksek bir konumda, çatı katında yer almışlardır. Ayrıca, kadınları erkeklerden ayırmak için perde veya delikli ahşap bölmeler gibi yöntemler de kullanılmıştır. Genellikle büyük katlı sinagoglarda kadınlar "bal-konda" yer alır (Vassas, 2016).

Charles Mopsik, Ortaçağ Yahudi mistisizminin önemli

metinlerini inceleyerek, bu metinlerdeki kutsal anlayışa kadınsı öğelerin nasıl dahil edildiğini ve ilahi çift kavramını nasıl şekillendirildiğini ortaya koymuştur. Mopsik'e göre, Tanrı hem erkek hem de dişi niteliklere sahiptir, bu nedenle yaratılan her şey bu iki cinsiyetten özellikler taşır. Başlangıçta tek bir varlık olarak yaratılan insanın, dünyaya inişle erkek ve kadın olarak ikiye ayrıldığını belirtir. Her insanın, içinde hem erkek hem de dişi unsurlar barındıran androjen bir ruha sahip olduğunu ve bu iki unsurun etkileşiminin cinsiyet kimliğimizi belirlediğini vurgular. Mopsik, bu konuları *Le Sexe des Ames (Ruhların Cinsiyeti)* adlı kitabında ele alır ve cinsiyetler arası unsurların ve ruhların yeniden birleşme arzusunun, modern "cinsiyet teorileri" ile keşişimlerini inceleyerek, cinsiyetin akışkan doğasını ve potansiyel geçişlerini tartışır (Mopsik, 2003).

Kabalistik öğretilerin dışında bile, birçok kültürde bireysel bütünlüğün sağlanması için evliliğin zorunlu olduğuna dair yaygın bir inanç vardır. Bu inanç, kader tarafından belirlenmiş bir eşle birleşmenin ideal olduğu kabulüne dayanır. Bu bağlamda, ilahi çift kavramı, gerçek hayatta bir araya gelen insan çiftlerinin üzerinde daha yüksek ve daha mükemmel bir model olarak görülür. Bu kavram, bireysel ve toplumsal düzeyde evlilik anlayışını şekillendirmede önemli bir rol oynar. İlahi antlaşma, insanlar arası bir antlaşmayla desteklenmelidir; çünkü bu iki antlaşma birbirine sıkı sıkıya bağlıdır ve ayrılmaz bir bütün oluşturur. Yahudilikte, her Yahudi'nin kutsal metinlerle olan ilişkisinin "Tevrat ile evlenme" şeklinde ifade edilmesi, bu kavramı vurgular. Bu 'evlilik', bir Yahudi'nin kutsal metinlerle kurduğu manevi ve öğretisel bağı metaforik olarak temsil eder. Ancak, bu ilişkinin en iyi şekilde gerçekleşebilmesi için gerçek bir insanla yapılan evlilik de gereklidir (Kıyak, 2015: 136).

Yahudilikte, kadınların doğaları gereği Tevrat'ı öğrenmekten muaf tutulmaları dikkat çekicidir. Bu durum, Yahudiliğin kadınlar tarafından ve kadınlara kan yoluyla aktarılmasının benzersiz bir özelliği olarak değerlendirilir. Kadınlar, Yahudi kimliğinin taşıyıcıları olarak görülür ve bu kimliği ritüellere başvurmadan inşa etme, sürdürme ve mükemmelleştirme rolünü üstlenmişlerdir (Vassas, 2016). Bu bağlamda evlilik, bireysel ve toplumsal düzeyde bir bütünlük ve kutsallık aracı olarak görülür ve özellikle Yahudilikte derin anlamlar taşır.

Yahudi inancında, Tanrı ile İsrail halkı arasındaki bağ, çeşitli antlaşmalarla simgelenir ve bu antlaşmalar, insanlar arasındaki evlilikle paralellik gösterir. İnsanların birbiriyle ve kutsal metinlerle olan ilişkileri, evlilik metaforlarıyla ifade edilir ve bu ilişkilerin kutsallığı vurgulanır. Yahudilikteki evlilik anlayışı, sadece iki insan arasındaki bir birlikteliği değil, aynı zamanda bireylerin kutsal metinler ve Tanrı ile olan manevi ilişkilerini de simgeler. Evlilik hem dünyevi hem de ilahi bir antlaşma olarak işlev görür ve bireylerin dini kimliklerinin temel bir parçası olarak kabul edilir (Şeker, 2015: 251).

Ketuba, Yahudi evlilik geleneğinde kadının haklarını koruma amacı taşıyan özel bir evlilik sözleşmesidir. Bu belge, kocanın ölümü veya boşanma durumunda kadına maddi güvence sağlar ve evliliği sonlandırmanın ciddi bir karar olduğunu vurgular. Talmud, Ketuba'nın yasal dayanaklarını ve kadınları koruma amaçlarını güçlü bir şekilde ele alır (İçten, 2023).

Ketuba, M.Ö. birinci yüzyılda Kraliçe Salome Alexandra'nın kardeşi ve önemli bir haham olan Şimon ben Şetah tarafından ortaya konulan bir rabinik hukuki belgedir. Evlilik töreni sırasında kadına verilen bu belge, evlilik birliğine resmiyet kazandırmak amacıyla hahamlar tarafından geliştirilmiştir. Ketuba, evlilik süresince erkeğin kadına karşı yükümlülüklerini detaylandırır ve bu yükümlülüklerin, erkeğin ölümü veya boşanma durumunda mirasçılara geçeceğini belirtir. Her iki durumda da erkek, evlilik sözleşmesinde belirlenen bir miktar parayı eşine ödemeyi taahhüt eder. Bu ödemenin başlangıçta iki temel işlevi vardı. İlk olarak, dul kalan veya boşanmış kadının en az bir yıl boyunca maddi ihtiyaçlarını karşılayabilmesi veya yeni bir evlilik yapana kadar geçimini sağlaması amaçlanmıştır. İkinci işlevi ise erkekleri ani ve düşünülmeden yapılan boşanmalardan caydırmaktır. Talmud, Ketuba'nın "erkeğin eşini kolayca boşamasını engellemek" amacıyla belirlendiğini açıkça ifade eder (Ketubot, 39b, Talmud Babil). Bu ödeme miktarı hemen elde edilebilir olmadığından, eş boşamak isteyen bir erkek, süreç boyunca kararını gözden geçirme fırsatı bulurdu. Ketuba, kadınları düşüncesiz ayrılıklardan korumak ve ihtiyaçlarını güvence altına almak amacıyla düzenlenmiştir. Belge o kadar değerli bir hukuki araçtır ki, kadınlara, kocalarının öfke anında yok etme riskine karşı güvenli bir yerde saklamaları tavsiye edilmiştir (Atlan, 2014: 34).

Talmud'a göre, bir erkek evliyken ikinci bir evlilik yapmayı düşünse bile, birinci eş boşanma belgesi talep ederse, erkeğin bu talebi yerine getirmesi gerekmektedir (Yevamot 65a, Talmud Babil). Bir kadına boşanma belgesi vermek, ona özgürlüğünü iade etmek anlamına gelirken, aynı zamanda Ketuba ile ilişkili mali yükümlülükleri de içerir. Rabinik dönemde Yahudi hukukunda çok eşliliğe izin verilmiş olmasına rağmen, 11. yüzyılın başlarında Haham Gerşom ben Yehuda, Aşkenaz Yahudileri arasında bu uygulamayı yasaklayan bir kararname çıkarmıştır. Bu düzenleme, monogamiyi teşvik ederek eşler arası ilişkilerde daha fazla istikrar ve adalet sağlamayı amaçlamaktadır. Aynı şekilde, boşanma sürecinde kadının rızasının alınmasını zorunlu kılan ikinci bir kararname de çıkarmıştır. Bu düzenleme, kadınların evliliklerini sonlandırma konusunda daha fazla söz sahibi olmalarını sağlamaktadır. Yahudi hukukunda çok eşliliğin yasaklanması ve boşanma sürecinde kadının rızasının zorunlu kılınması gibi yasal değişiklikler, kadınların evlilik içindeki konumlarını güçlendirmeyi ve onlara daha fazla söz hakkı vermeyi hedeflemektedir.

16. yüzyılda İspanya kökenli haham yargıcu ve yasa koyucu Yosef Karo (1488-1575), Şulhan Aruh adını verdiği ve günümüzde de geçerliliğini koruyan bir normatif yasa kitabı derlemiştir. Bu eser, kadının boşanma talebinde bulunabileceği durumları ve Ketuba ödemesini alabileceği koşulları açıklar. Kadınların evlilikte karşılaştıkları olumsuz koşullardan kurtulmalarını kolaylaştırır. Örneğin, kısır veya iktidarsız olan bir eş ya da deri hastalıklarına yol açan veya kötü kokulara sebep olan bir işle uğraşan bir eş, boşanma belgesi (get) vermek zorundadır. Ayrıca, fiziksel veya sözlü şiddet, kocanın ortak konutu terk etmesi veya eşinin rızası olmadan yurtdışına taşınma kararı alması gibi durumlar, Şulhan Aruh'ta yeni boşanma nedenleri olarak belirtilmiştir (Güteryüz, 2012).

İbrani hukukuna göre, evli bir kadın yalnızca kocasının resmi olarak onaylanmış ölümü veya "get" olarak bilinen boşanma belgesi ile özgürlüğüne kavuşabilir. Ancak, kocası kaybolmuş ve ölümü kesinleşmemişse, tanıklar da bulunmuyorsa, kadının durumu belirsiz kalır. Musa bin Meymun gibi hukukçular, bu tür olağanüstü durumlarda, yalnızca erkek tanıkların geçerli sayıldığı Yahudi hukukunda, kadınlar ve çocuklar gibi hukuken ifade vermeye uygun olmayan kişilerin tanıklıklarının da kabul edilebileceğini belirtmiştir (İbn Meymun, 2022).

Cinsel ilişkinin karşılıklı rıza prensibi, Yahudi hukukunda önemli bir yer tutar. Yahudi hukuku, bir erkeğin eşiyle cinsel ilişki kurma yükümlülüğünü iki bağlamda ele alır: çoğalma buyruğu ve evlilik yükümlülüğü. Yaratılış Kitabı'nda, Tanrı'nın insanlara "Verimli olun, çoğalın" (Yaratılış 1: 28) emri, çoğalma yükümlülüğünü ifade ederken, Mısır'dan Çıkış Kitabı'nda "Eğer ikinci bir kadınla evlenirse, ilk karısını nafakadan, giysiden, karılık haklarından yoksun bırakmamalıdır" (Mısır'dan Çıkış 21: 10) ifadesi, evlilik yükümlülüğünü belirtir.

Bir erkek, eşine yiyecek, giysi ve evlilik haklarını sağlamak zorundadır. Ancak bu yükümlülükler, eşin rızası olmadan yerine getirilemez. Kadının rızası zorlama altında alınamaz ve tam rızası olmadan gerçekleştirilen cinsel ilişki, Yahudi hukukuna göre cinsel saldırı veya tecavüz olarak kabul edilir. Talmud'daki öğretiler, evlilik içi cinsel ilişkilerde her iki tarafın rızasının zorunlu olduğunu vurgular. Eğer bir erkek, eşinin rızası olmadan cinsel ilişkiye zorlarsa, bu durum ahlaki ve hukuki olarak kabul edilemez bir suç sayılır (Yaşar, 2001).

Eşler arasında iyi davranış kuralı, dini inançlardan bağımsız olarak, insan onuruna ve özellikle eşe karşı duyulan saygının bir göstergesi olarak kabul edilir. Ancak, ne yazık ki, dünya genelinde, Batı da dahil olmak üzere, bu kural her zaman geçerli değildir. Dünya çapında yaklaşık elli ülke, tecavüzü bağımsız bir suç olarak tanımakta, ancak eşler arası tecavüz ya tanınmamakta ya da yeni yeni kabul edilmektedir. Bu bağlamda, sıkça "eşlik görevi" kavramının tanımı

tartışılmaktadır. Yaygın bir anlayışa göre evlilik, kadının eşine cinsel ilişki için dolaylı bir rıza verdiği anlamına gelir. Ancak bu ilke, bireyler ve bu dolaylı anlaşmayı kadının erkeğe açık bir izin olarak yorumlayan yasal sistemler ve dinler tarafından farklı ve öznel bir şekilde değerlendirilmektedir (Atlan, 2014: 42).

İsrail hukuk sistemi, tarihî ve kültürel unsurların bir arada bulunduğu bir yapıya sahiptir. İsrail Devleti'nin kurulduğu 1948 yılına kadar, bölge İngiliz Mandası altında olduğu için İngiliz Common Law sistemi bölgesel hukuk üzerinde etkili olmuştur. Ancak, İsrail'in bağımsız olmasıyla birlikte, yerel hukuk sistemine Yahudi Kanunu'nun (Halaka) entegre edilmesi süreci başlamıştır. Yahudi Kanunu ile Common Law arasında bir çelişki olduğunda, Yahudi Kanunu'nun üstünlüğü vurgulanmıştır. İngiliz hukuku, özellikle evlilik içi ilişkilerde kadının cinsel ilişkiye "sessiz rıza" gösterdiği varsayımına dayanırken, Yahudi Kanunu, kadının evlilik içinde bir "tutsak" olarak görülmemesi gerektiğini vurgular ve onun haklarını, saygısını ve insan onurunu korumayı öngörür. Bu nedenle, İsrail'de Yahudi Kanunu, özellikle evlilik hukuku gibi konularda, İngiliz Common Law'un bazı yönleriyle çeliştiğinde üstün gelmiştir (El Tal, 2014).

Kadının yasal statüsüne yönelik ilgi, çocukluk, gençlik, nişanlılık, evlilik, dul ya da boşanmış kadın olma durumlarında görülmektedir. Bu ilgi, yaygın bir yanılığın aksine, kadını boyun eğmeye zorlamak için değil, onu her türlü kötüye kullanımdan korumak amacıyla yoğunlaşmıştır. Kadın hakları ve çıkarlarının savunulması, sadece sosyal düzeyin korunmasına yönelik değil, daha kapsamlı bir toplumsal vizyona dayanmaktadır. Bu vizyon, Yaratılış Kitabı'na göre her insanın, erkek ve kadın, Tanrı'nın suretinde yaratıldığı ve bu yaratılışın zirvesini temsil ettiği inancını içerir (Yaratılış 5:2). Bu çerçevede, insanın temel görevi barış ve adaleti aramak, sevgi ve saygı göstermek ve en önemlisi, tüm insanlara, özellikle de kadınlara, bu değerleri yansıtmaktır. Talmud'da belirtildiği üzere, erkeğe "karısını kendisi gibi sevmesi ve ona kendisinden daha fazla saygı göstermesi" öğütlenir (Berakhot 24a, Talmud Bavli). Bu tür hukuki gelişmeler, Yahudi hukukunun zaman içinde kadınların toplumdaki konumunu güçlendirmeye yönelik adaptif ve ilerici bir yaklaşım sergilediğini gösterir.

Halaka, yani Yahudi hukuku, sosyal ve kültürel ihtiyaçlara uyum sağlayarak gelişen aktif bir sistemdir. Hahamların, yasaları dönemseller ihtiyaçlara göre yorumlama yetkisi, kadınların toplumdaki yerinin zamanla gelişmesini desteklemiştir. Bu süreç, kadınların hukuki ve sosyal statüsünün sürekli olarak iyileştirilmesine olanak tanımıştır. Modern zamanlarda, 1804 tarihli eski Medeni Kanun'un 213. maddesi, evlilik ilişkilerine dair normları belirlerken, "Koca karısına koruma sağlamalı, kadın kocasına itaat etmelidir" şeklinde ifade edilmiştir. Ancak bu madde, 1938 yılında yapılan bir değişikliklerle revize edilerek, kadınların kocalarına itaat

etme zorunluluğunu kaldırmış ve kadınların hukuki ehliyetini güçlendirmiştir (Atlan, 2014: 36).

Modern dönemde Yahudilik, kadın haklarını daha da ileriye taşımış ve kadınların eğitim, din hizmetleri ve toplum liderliği gibi alanlarda daha aktif roller üstlenmelerini teşvik etmiştir. Özellikle Batı ülkelerinde, kadın toplum liderleri, Yahudi cemaatlerinde giderek daha görünür hale gelmiştir (Gürkan, 2021: 17).

Yahudilikte kadınlar, sadece aile içinde değil, toplumun genelinde de önemli aktörler olarak kabul edilmektedir. Dinin ve kültürün birleştiği noktada, kadınların eğitim ve öğretimdeki rolleri, dini ritüeller ve hukuki yorumlar açısından vazgeçilmezdir. Talmudik dönemden modern zamanlara kadar Yahudi hukuku, kadınların toplumdaki rollerinin sürekli olarak genişlemesine zemin hazırlamıştır.

İsrail'deki "Ağlama Duvarı Kadınları Hareketi" gibi aktivist gruplar (Doğan, 2017), kadınların dini alandaki eşit haklar için verdikleri mücadeleleri ve bu süreçte karşılaştıkları zorlukları örnek olarak sunar. Bu tür çabalar, kadınların dini pratiklerde eşit temsili için önemli adımlar atılmasına ve bazı durumlarda sembolik zaferler elde edilmesine katkı sağlamıştır.

2. Hristiyanlıkta Kadının Rolü

Kilisenin yönetimi ve karar mekanizmaları ağırlıklı olarak erkekler tarafından yönetilmekte, litürji ise Tanrı'yı temsil etme yetkisine sahip erkekler tarafından gerçekleştirilen bir ritüel olarak kabul edilmektedir. Bu durum, Tanrı ile İnsan arasındaki mesafeyi ve farklılığı vurgulayan 'Kutsal' kavramının, sadece belirli erkeklerin Tanrı ile halk arasında aracı olabileceği şeklindeki geleneksel yorumlarıyla örtüşmektedir. Ancak Tanrı'nın insan suretinde tezahür ettiğini kabul eden bir din için bu durum, belirgin bir çelişki oluşturmaktadır (Misseque, 2014: 48).

Kutsal Kitap, Tanrı'nın insanlığa ilettiği vahiylerden oluşur. Bu vahiyler, Tanrı'nın Ruhunu tarafından ilham alınmış metinler olarak kabul edilir ve Tanrı'nın Sözü olarak değerlendirilir. Kutsal Kitap, Eski Ahit ve Yeni Ahit olmak üzere iki ana bölüme ayrılır. Eski Ahit, Yahudi kutsal metinlerini içerirken, Yeni Ahit, İsa'nın yaşamını ve takipçilerinin yazdığı metinleri kapsar. Bu metinler, İsa'nın Tanrı'nın insan biçimindeki vahyi olduğu inancına dayanır ve Hristiyan inancının temelini oluşturur. Kutsal Kitap metinleri, alegori ve sembolizm kullanılarak anlatılır; bu da metinlerin sadece tarihi ve kültürel ürünler olmadığını, aynı zamanda evrensel ve zamansız mesajlar taşıdığını gösterir. Hristiyanlık, bireysel ve topluluk inancı olarak kilisede yaşanır ve ifade edilir. Litürji ve kilise uygulamaları, inananların Tanrı ile olan ilişkilerini güçlendiren ve vahyi hayatlarına entegre eden

araçlar olarak hizmet eder (Kuşçu ve Aydın, 2011).

Hristiyanlık, Yunan felsefesinin etkisi altında insanı beden ve ruh olarak iki ayrı yapı şeklinde ele almış; bu yaklaşım ise Kutsal Kitap'ta yer alan ve İsa tarafından yeniden teyit edilip genişletilen vahiylerle çelişen bir görüşü yansıtmaktadır. İsa, beden ve ruhun ayrılmaz bir bütün olduğunu vurgularken, Yunan felsefesinin bu ikiliği, dinin özündeki bütünlük anlayışıyla uyumsuzdur. Ayrıca erkeğin kadına üstün olduğu ve onun efendisi olduğu fikri Yahudilikten kaynaklanmakta olup, bu görüş İsa'nın getirdiği radikal değişimlerle çatışmaktadır; İsa'nın bu değişiklikler nedeniyle hayatını riske attığı bilinmektedir. Yunan felsefesinin etkisi, erkek ve kadın arasındaki hiyerarşiyi pekiştirirken, Latin hukuk sistemi bu hiyerarşiyi yasal olarak sabitlemiştir (Koç Başar, 2021).

İncil metinlerinde, İsa'nın erkek öğrencilerinin tutumlarının, sık sık İsa'nın kadınlara yönelik peygamberlik niteliğindeki davranışları veya sözleriyle çeliştiği gözlemlenmektedir. Bu nedenle, İsa'yı takip eden erkeklerin, Yunan ve Latin etkileri altında bu tutumları benimsemeleri anlaşılır bir durum olarak değerlendirilir. Sonuç olarak, Avrupa kültürü ve Hristiyanlık tarafından şekillendirilen insan anlayışı, temelinde yanlış bir yoruma dayanmaktadır. Bu yanlış yorum, yüzyıllar boyunca özellikle erkekler ve kadınlar üzerinde derin etkiler bırakmış; hukuk, din, politika, ekonomi, sosyal yapılar, etik ve bilginin diğer alanları gibi toplumsal yapıların büyük ölçüde eril bir model üzerine inşa edilmesine yol açmıştır (Dölek, 2019: 202).

Kilise içerisinde bekarlık, mükemmellik veya kutsallık hali olarak değerlendirilmekte ve bu durum sadece rahiplik ile ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle, bu yüksek sorumluluk yalnızca erkeklerle özgü bir durum olarak görülmektedir. Cinselliğin üreme ile özdeşleştirilmesi ve yalnızca bu bağlamda tolere edilmesi, cinselliği bir tür ticaret olarak algılanmasını normalleştirmektedir. Kilise yetkililerinin bilinçaltında, kadınların doğası gereği kirli olduğu ve bu sebeple kilise hizmetleri için uygun olmadıkları yönünde bir düşünce hakimdir (Missegue, 2014: 50).

Katolik ve Ortodoks kiliseleri ile çoğu Protestan mezhebi, tıpkı İslam ve Yahudilikte olduğu gibi insan hayatının bir erkek ve bir kadının birlikteliğiyle başladığını öğretir. Bu inanç sistemlerine göre her birey ya kız ya da erkek olarak doğar ve bu biyolojik farklılık, hayatın özü ve toplumların temel yapı taşı olarak kabul edilir (Saint-Prot, 2014: 12).

Hristiyanlık, kadın ve erkeğin ruhsal düzeyde tam bir eşitliğe sahip olduğunu ve ilahi mesaja aynı derecede dahil olduklarını öğretir. Bu ilahi eşitlik, peygamberler tarafından da vurgulanmıştır. Siyasetçi Elisabeth Dufourcq, Histoire des Chrétiennes (Hristiyan Kadınların Tarihi) adlı eserinde, Nasıralı İsa'nın kadınlara kız kardeşleri gibi yaklaştığını, onlara sorular sorduğunu, cevaplarını dinlediğini ve onlara büyük bir önem verdiğini belirtmektedir (Dufourcq, 2008.).

Hristiyan metinlerinde, kadınların başlangıçta cemaat içinde daha aktif roller üstlendiği, ancak zamanla bu rollerin daha pasif hale geldiği gözlemlenmektedir. Erken Hristiyanlık döneminde, kadınlar kilise içinde önemli görevler üstlenmiş ve bazıları azize olarak kabul edilmiştir. Ancak, kilisenin patriarkal yapısının güçlenmesi, zamanla kadınların dini rollerinin kısıtlanmasına yol açmıştır (Harman, 2021: 20).

Orta Çağ ve sonrasında, Hristiyan kadınlar özellikle manastırlarda önemli roller üstlenmişlerdir; ancak kilise hiyerarşisi ve teolojik tartışmalarda marjinalize edilmişlerdir. Bu dönüşüm, Hristiyanlıkta kadının rolünün, İlk Kilise'deki aktif katılımlarından Orta Çağ manastır yaşamındaki etkilerine ve modern dönemdeki sınırlamalara kadar uzanan geniş bir çerçevede incelenmesini gerektirmektedir.

Kadınların Hristiyan topluluklar içindeki rollerinin nasıl değiştiği ve bu değişimin toplumsal yapılar üzerindeki etkileri, önemli bir tartışma konusudur. Hristiyanlıkta kadın ve erkek arasındaki ilişki, Yaratılış Kitabı ve Yeni Ahit'teki öğretiler doğrultusunda şekillenmektedir. Hristiyan aile yapısında, kadınlar önemli bir yere sahip olup, eşler arasındaki "bir beden olma" ilkesi vurgulanmaktadır (Matta 19:4-5). Kadınlar, aile içinde ve toplumda eşit derecede değerli ve önemli olarak kabul edilse de bazı Hristiyan mezheplerinde kadınların dini liderlik ve kilise yönetimindeki rolleri erkeklere kıyasla daha sınırlıdır (Dölek, 2019: 204).

Hristiyanlıkta insanın temsili, teolojik antropoloji çerçevesinde ele alınır. İncil'e göre, insan Tanrı'nın suretinde yaratılmıştır; bu da erkek ve kadının eşit derecede kutsal ve değerli olduğunu vurgular. Hristiyanlıkta hem kadın hem de erkeğin ilahi imgeyi yansıttığı bu kavram, temel bir öğreti olarak kabul edilmektedir (Batuk, 2008: 26).

Tarih boyunca, Kilise'nin kadınlara ve erkeklere yönelik tutumları coğrafya ve dönemlere göre farklılık göstermiştir. Erken Kilise döneminde, kadınlar dini liderlik rollerini üstlenmiş; azize ve teolog olarak tanınmışlardır. Ancak Orta Çağ ve sonrasında kadınların Kilise içindeki rolleri büyük ölçüde sınırlanmış ve ikincil görevlerle indirgenmiştir. Modern çağda, Kilise'deki kadın rolleri önemli değişiklikler geçirmiştir. Bazı Hristiyan mezhepleri, kadınların ruhani liderlik pozisyonlarında hizmet etmelerine izin verirken, Katolik Kilisesi geleneksel olarak kadınların rahip veya diyakon olmalarını engellemektedir (Şahin, 2018: 477).

İsa'nın öğretileri, doğrudan kadınlara odaklanmaktan ziyade, insanın hem erkek hem de kadın olarak anlamını Yaratılış metinleri üzerinden yeniden değerlendirir ve cinsiyetler arası eşitliğe dikkat çeker. İsa, erkek ve kadının temel birliğini vurgulayarak, "İnsan, Tanrı'nın birleştirdiğini ayırmasın" ifadesiyle Yaratılış'ın ikinci hikayesinin (Yaratılış 2) anlamını hatırlatır. Bu hikâyede, Tanrı'nın insanın bir yanını veya kaburgasını alarak kadını yarattığı ve bu eksik insanın artık eskisi gibi olmadığı anlatılır. Bu

anlatı, erkeğin ve kadının aynı özden yani tek bir madde-
den yapıldığını ifade eder.

İncil'in Matta bölümünde yer alan "Adam, babasını ve an-
nesini terk edip karısına bağlanacak ve ikisi tek beden olacak"
(Matta 19:4-5) ifadesi, İsa'nın evlilikte erkek ve kadın arasın-
da temel bir eşitlik olduğunu vurgulama çabasını gösterir.
İsa'nın bu sözleri, geleneksel olarak yalnızca kadınlara yö-
neltilen "aile ve evini terk et" emrinin erkeklere de uygu-
lanması gerektiğini belirtir. Bu durum, Yahudi geleneğinde-
ki eşitsiz uygulamalara karşı bir eleştiri ve reform girişimi
olarak değerlendirilir. İsa, evlilikte sevgiye dayalı karşılık-
lı bağlılık ve fedakarlığın her iki taraf için de geçerli olma-
sı gerektiğini ve böyle bir bağın sorumlu yetişkin bireyle-
rin tutumu olması gerektiğini vurgular.

İnsan, erkek ve kadın olarak yaratılmıştır ve bu birliktelik,
Tanrı'nın imgesini yansıtmaya ve tamamlayıcı bir bütünlük
oluşturma açısından kutsal bir görev olarak kabul edilmiş-
tir. Cinsel birleşme, bu bağlamda Tanrı'nın kendisini açığa
çıkaran bir vahiy ve yaratılışın bir sakramenti olarak değer-
lendirilir (Misseque, 2014: 54).

İsa, Matta 19:3-9'da evliliğin birincil amacının sadece çocuk
yapmak olmadığını, daha ziyade Tanrı'nın yaratılış sırasın-
daki iradesine uygun olarak insanın tamamlanmışlığını
göstermek olduğunu belirtir. Bu bağlamda İsa, Eski Ahit'te
sıkça kullanılan melekler metaforunu kullanarak, evlilik-
te erkek ve kadının yeni bir statüye ulaştığını ve bu duru-
mun yeni bir verimliliği simgelediğini vurgular. "Melekler
gibi olmak" ifadesi Tanrı'nın eylemlerini yansıtanlar anla-
mına gelir. İsa'nın bu derin öğretisinin öğrencileri tarafın-
dan tam olarak anlaşılmadığı, Havariler tarafından da be-
lirtilmiştir; çünkü bu durum, onların önceki anlayışlarına
ters düşüyordu. İsa, evliliğin erkekler için sadece soy devam
ettirme aracı olmadığını ve bu nedenle erkeğin kadın üzeri-
ndeki egemenliğinin sona erdiğini açıklar. İnsanın temel
yapısı, erkek ve kadını tanımlamaktan ziyade, insanın ila-
hi sorumluluğunu ve benzersiz sevgi varoluşunu vurgular
(Misseque, 2014: 55).

Hristiyan doktrinine göre Tanrı; Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tan
oluşan üç kişilikli bir sevgi birlikteliğidir. Tanrı, erkek ve
kadını da Kutsal Ruh ile birlikte bir sevgi topluluğu olarak
yaratmayı arzulamıştır. Bu ilişki, insanın temel anlayışın
bir ön koşulunu oluşturur ve erkek ile kadının yaratılışına
dair bir bilgi geliştirilmesine imkân tanır (Akalin, 2014:
51). Kutsal Ruh, insanın hem bireysel hem de toplumsal ya-
pısının gizemli bir parçasıdır; ancak Ruh ne erkeğe ne de
kadına ait olup insanın sahip olabileceği bir şey değildir
(Misseque, 2014: 56).

İnsanlar olarak, erkek ve kadın, Kutsal Ruh ile birlikte var-
lıkları ve eylemleriyle Tanrı'yı tanıtmakla görevlidirler.
İnsanlığın en büyük sırrı, Tanrı'nın insan içinde doğuşudur.
Ancak, en büyük ilahi sır, Tanrı içinde insanın doğuşudur.

Bu iki sır aslında bir bütündür; çünkü insanın Tanrı'da ol-
ması, Tanrı'nın da insan içinde olması gereklidir. Bu durum,
Mesih'in sırrıdır; Tanrı-İnsan'ın sırrıdır ve bu ilişki, insa-
nın kim olduğunu anlamamıza yardımcı olur. İnsanın ka-
deri, içindeki Ruh aracılığıyla bu sevgi dolu yaşama katıl-
mak ve evren içinde Tanrı'nın huzurunda yer almak olarak
belirlenmiştir. İnsanın temel yapısı hem eril hem dişil özel-
likler taşır ve aynı zamanda ilahi, yani Ruh'tan gelen nite-
liklere sahiptir. Eğer insan, eril ya da dişil kimliğini kaybe-
derse, insan olma özelliğini yitirirdi. İnsanlık, bu karşılıklı
ilişkide ve bu farklılıkta var olmaya devam eder. Bu yapısal
tamamlayıcılık ve farklılık, karşılıklı bir açıklık ve birlikte
yaşam zorunluluğu yaratır; bu durum, bireylerin kaynaş-
ması değil, Kutsa Ruh ile kişisel bir bütünleşme anlamına
gelir (Misseque, 2014: 57).

İsa'nın öğretileri, cinsiyetler arası eşitlik ve karşılıklı saygı-
yı vurgular. Özellikle, "Ve ikisi tek bir beden olacak" ifadesi
(Markos 10), cinsiyetler arasındaki manevi ve duygusal bir-
likteliği ve eşitliği simgeler. İsa, evlilikte saygı ve karşılıklı
bağlılığın önemini vurgulayarak, kadın ve erkek arasında
eşit sorumlulukların olduğu bir birliktelik modeli sunmuş-
tur. Ayrıca, cinsiyetlerin Tanrı'nın imgesinde yaratıldığı fik-
ri, her iki cinsin de eşit değerde olduğunu ve cinsiyet ayrı-
mının yanlış olduğunu gösterir.

Hristiyanlıkta, Meryem, İsa'nın annesi olarak sevgi, merha-
met ve anlayışın sembolü olarak kabul edilir. Meryem'in fi-
gürü, annelik rolünün Hristiyan inancında bir ilham kayna-
ğı olduğunu vurgularken, aynı zamanda kadınların ruhani
değerlerine olan önemi de artırır. Meryem, Hristiyanlıkta
merkezi bir figürdür ve onun şefkatli, koruyucu nitelikleri,
kadınların dini hayattaki önemli rollerini simgeler (Yıldız,
2024: 264).

Mecdeli Meryem, İsa'nın dirilişine tanık olan ilk kişi olarak
tanınır. Bu olaydaki rolü, Hristiyan anlatılarında kadınların
üstlendiği önemli roller ve tanıklıkları vurgular. Mecdeli
Meryem'in bu deneyimi, kadınların Hristiyanlık içinde nasıl
etkili figürler haline geldiklerini ve manevi olaylarda ne ka-
dar önemli bir yer tuttıklarını gösterir (Kurt Fidan, 2020: 163).

Meryem ve Mecdeli Meryem'in sembolik anlamları ve bu
anlamların zaman içinde nasıl değiştiği, toplumsal cinsiyet
rolleri ve beklentileri üzerinde önemli etkiye sahiptir. Bu de-
ğişimler, Hristiyan doktrini ve kadın imajının dönüşümü
hakkında bir anlayış sunar. Bu bağlamda, bu iki figürün fark-
lı yorumları, toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimleri ve
kadınların dini rollerinin anlaşılmasını şekillendiren önem-
li bir teorik yaklaşım işlevi görür. Bu durum, Hristiyanlıkta
kadınların nasıl değerlendirildiği ve temsil edildiği konu-
sunda daha geniş bir bakış açısı sunarken, aynı zamanda
cinsiyet rollerinin dini metinler ve inançlar üzerindeki et-
kisini de incelemeye olanak tanır.

Hristiyanlıkta kadınların rolleri, başlangıçta İsa Mesih'in

öğretileri ve erken Hristiyan topluluklarındaki kadın liderler tarafından şekillendirilmiştir. Ancak, Orta Çağ boyunca ve sonrasında, kilise içinde kadınların rolleri büyük ölçüde kısıtlanmıştır. Günümüzde ise, birçok Hristiyan mezhebi, modern toplumsal yaklaşımlar doğrultusunda, kadınların dini liderlik ve papazlık gibi rollerde daha aktif olmalarına olanak tanımaktadır. Bu değişim, kadınların hem dini hem de kamusal alandaki varlıklarını güçlendirmektedir (Harman, 2021: 37).

3. İslam'da Kadın

İslam'a göre, erkekler ve kadınlar Allah'ın huzurunda eşit kabul edilir ve her iki cinsiyet de yeryüzünde Allah'ın temsilcileri olarak görülür. Kur'an, erkekler için belirlenen hak ve sorumlulukların kadınlar için de geçerli olduğunu ifade eder. Bu husus, Kur'an'da sıkça geçen 'mümin erkekler ve mümin kadınlar' ifadesiyle vurgulanır ve cinsiyetler arasındaki eşitliği açıkça ortaya koyar. Vahiy, ırk, cinsiyet veya sosyal statü gibi farklılıklar gözetmeksizin tüm insanlara hitap eder. Kur'an'a göre, erkeğin kadın üzerinde herhangi bir üstünlüğü bulunmamaktadır; çünkü her birey, Allah tarafından belirlenen evrensel ve ilahi ölçütlere göre değerlendirilir ve yargılanır. Kur'an bu konuda şöyle der: "Kadın veya erkek, kim, inanarak yararlı iş işlerse, işte onlar cennete girerler" (Mü'min, 40).

İslam geleneğinde, Peygamber Muhammed'e iman eden ve onu destekleyen kadınlar önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda öne çıkan isimler arasında, zor zamanlarında ona destek olan eşi Hatice, bilgi ve hikmetiyle tanınan Aişe ve Mekke'den Medine'ye hicret ederken ona yardım eden Ebu Bekir'in kızı Esmâ yer alır. Ayrıca, Uhud Savaşı sırasında Peygamber'in hayatını kurtaran Nusaybe, umutsuz anlarda kadınların ne kadar önemli bir rol oynayabileceğini açıkça göstermiştir (Saint-Prot, 2014: 9).

Peygamber Muhammed, İslam'ın öğretilerine bağlı kalarak kadına büyük saygı göstermiştir. Nahda ve Selefiye hareketlerinin reformistleri dahi Kur'an ve Sünnet'in yanlış yorumlarını reddederek, İslam'ın öz mesajını yeniden vurgulama çabasında olmuşlardır. Bu reformistler, Kur'an ve Sünnet'te kadının statüsünü düşüren hiçbir uygulamanın meşru bir dayanağı olmadığını savunmuşlardır. Kur'an'da erkeğin kadından üstün olduğuna dair herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Her iki cins de Tanrı'nın 'ilahi nefesi' ile onurlandırılmış ve yeryüzünde Tanrı'nın şahitleri olmaya çağırılmıştır (Talbi, 2000: 194). Kutsal Kitap, erkekler ve kadınlar arasında manevi ve beşerî bir eşitlik olduğunu açıkça belirtir: "Ey insanlar! Doğrusu Biz sizleri bir erkekle bir dişiden yarattık" (Hucurat, 13).

İslam, kadına özel bir değer atfetmiş ve ona İslami toplumda önemli bir rol vermiştir. İslami Şeriat, erkekler ve kadınlar

arasında haklar ve sorumluluklar açısından bir denge ve eşitlik sağlamıştır. Bu durum, İslam öncesi dönemde ve hatta günümüzde bazı gayrimüslim toplumlarda kadınlara tanınmayan bir statü sunmaktadır. Ancak, İslami Şeriat'ın yanlış uygulanması ya da İslami toplumların mevcut durumları üzerinden İslam'da kadının statüsünü değerlendirmek yanıltıcıdır. İslam'ın temel öğretilerini esas almak, objektif ve doğru bir değerlendirme yapabilmek için gereklidir. Bu öğretiler, tarih boyunca kadına, diğer dinlerin veya yasal düzenlemelerin sağlamadığı statü ve haklar bahşetmiştir. Kur'an ve Peygamber Muhammed'in hadisleri, erkekler ve kadınların aynı insanlık onuruna sahip olduklarını ve eşit sorumluluklar taşıdıklarını vurgular. Bu kaynaklar, cinsiyetler arası eşitliğin önemini sürekli olarak ön plana çıkarır (Aksoy, 2021).

İslam'ın kadına yönelik saygısını tam olarak kavrayabilmek için, İslam öncesi medeniyetlerde ve dinlerde kadının konumunu dikkatle incelemek gerekmektedir. Eski medeniyetlerde ve dinlerde kadına yönelik uygulamalarla İslam'ın sunduğu haklar ve değerler karşılaştırıldığında, İslam'ın kadına verdiği değerler daha belirgin olduğu görülmektedir. Tarih boyunca kadınlar, büyük ölçüde adaletsizliklere maruz kalmış, temel insan haklarından yoksun bırakılmış, fiziksel ve ahlaki açıdan erkeklerden daha düşük bir konumda değerlendirilmiştir. Özellikle Sümer, Asur ve Babil gibi antik medeniyetlerde, kadınların sosyal statüsü oldukça sınırlıydı ve görüşleri dikkate alınmazdı. Hammurabi Kanunları, kadınlara yönelik adaletsizlikleri daha da derinleştirmiştir; bu kanunlar kapsamında, kadınlar işlemedikleri suçlardan dahi sorumlu tutulurken, erkekler kadın öldürdüklerinde bile idam edilmezlerdi (Altwaijri, 2014: 15).

İslam öncesi dönemde, Arap toplumunda kız çocuklarına yönelik oldukça aşağılayıcı bir bakış açısı hâkimdi. Bu kültürel reddin en uç örneği, kız çocuklarının diri diri gömülmesi şeklinde kendini gösteriyordu. Kur'an-ı Kerim, bu vahim duruma Nahl Suresi'nde şöyle değinir: "Aralarından birine bir kızı olduğu müjdelendiği zaman içi gamla dolarak yüzü simsiyah kesilir. Kendisine verilen kötü müjde yüzünden, halktan gizlenmeye çalışır; onu utana utana tutsun mu, yoksa toprağa mı gömsün? Ne kötü hükmediyorlar!" (Nahl, 58-59).

Kur'an, kadının tarih öncesi medeniyetlerde ve dinlerdeki olumsuz algısını düzeltme ve ona hak ettiği değeri verme amacını taşımaktadır. İslam, bireylerin özde eşit olduğunu ve aynı sorumlulukları paylaştığını vurgulayarak insanlığın onurunu korur. Bu bağlamda Kur'an şöyle buyurur: "Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabb'inize hürmetsizlikten sakının" (Nisa, 1). Ayrıca, Kur'an her bireyin kendi eylemlerinden sorumlu olduğunu şu şekilde ifade eder: "Herkes kazancına bağlı bir rehindir" (Müddessir, 38).

Kur'an, Âdem ile Havva'nın günaha düşmelerinde sadece Havva'yı sorumlu tutmaz. Bunun yerine, her ikisine de aynı uyarı yapılmıştır: "Yalnız şu ağaca yaklaşmayın" (A'râf, 19). Şeytan'ın kışkırtmasıyla yoldan çıkmaları birlikte anlatılır: "Şeytan, onlara fısıldadı" (A'râf, 20) ve "Şeytan oradan ikisinin de ayağını kaydirtti, onları buldukları yerden çıkardı" (Bakara, 36). Âdem ve Havva, yaptıkları hatadan pişmanlık duyarak Allah'tan bağışlanma dilemişlerdir: "Her ikisi, 'Rabbimiz! Kendimize yazık ettik; bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen biz kaybedenlerden oluruz' dediler" (A'râf, 23).

Kur'an, kadın ve erkeğin temel eşitliğini ve bu eşitlikten doğan hak ve yükümlülükleri belirler. Bu çerçevede, erkekler ve kadınlar, yaptıkları iyi işler ve ahlaki değerleri üzerinden değerlendirilir. Kur'an'a göre kadın, sadece erkeğin hizmetine sunulmuş bir varlık değil; bireysel kimliği, ahlaki değeri olan ve onuru korunması gereken bir kişidir. Kadınlara, geniş kapsamlı yaşam hakları ve çeşitli sosyal haklar tanınmıştır. Bu haklar arasında mülkiyet edinme, mal kullanımı, eğitim alma, evlilik, çocuk yetiştirme, miras, iş ve sosyal statü bulunmaktadır. İslam, manastır hayatı gibi sosyal hayattan çekilmeyi teşvik etmez; aksine, sosyal hayata katılımı önemser. Ayrıca, sadece babaya değil, anneye de itaat ve saygı gösterilmesi gerektiğini vurgular (Altwaijri, 2014: 17).

İslam, cinsiyet ayrımı yapmaksızın erkek ve kadına eşit muamele edilmesi gerektiğini vurgular; çünkü ne erkek kadından üstündür ne de insan hayatının devamı sadece erkeklerle mümkündür. Bu anlayışla, İslam, kız çocuklarının doğumunu da erkek çocuklarının doğumu gibi kutlanmaya değer bir olay olarak görür ve isim verme töreniyle bu mutlu anın onurlandırılmasını teşvik eder. Ayrıca, kız çocuklarının doğumunun kötü bir işaret olarak görme anlayışına karşı çıkar. İslam öncesi dönemde Çin, Hindistan ve Arap Yarımadası'nda kız çocuklarının diri diri gömülmesi gibi uygulamalara kadar varan olumsuz tutumlar, İslam tarafından kesin bir şekilde reddedilmiştir (Yılmaz, 2017).

İslam, eğitim ve öğretimin sadece erkekler için değil, kadınlar için de zorunlu olduğunu vurgulamaktadır. Bir hadis, "İlim öğrenmek her Müslüman üzerine bir borçtur" ifadesiyle bu durumu destekler (İbn Mace, Mukaddime: 17). Bu hadis, İslam'ın ebeveynlere çocuklarının sadece maddi ihtiyaçlarını karşılamalarını değil, aynı zamanda onların zihinsel ve ahlaki gelişimlerini de destekleme sorumluluğunu yüklediğini gösterir. Bu bağlamda, çocukların toplumsal uyum ve entegrasyonlarını kolaylaştıracak şekilde eğitim almaları, İslam'ın ebeveynlerden beklediği temel görevlerden biridir. Eğitim hem dini bilgilerin hem de bireyin toplumda işlevsel bir üye olmasını sağlayacak ve onurunu koruyacak pratik bilgilerin öğretilmesini kapsar. Bu geniş kapsam, topluma katkı sağlayacak çeşitli bilim dallarını da içerir.

İslam, ayrıca kadınların korunmasına ve her türlü suç ile

olumsuz etkiden uzak tutulmasına büyük önem verir. Bu bağlamda, kadınların aşırı süslenmeyi ve çekiciliklerini gereksiz yere sergilemeyi sınırlandırması teşvik edilir; sadece gerekli olanın görünür olması öğütlenir. Kadının bir erkekle yalnız kalmaması yönündeki İslami yasak, olumsuz sonuçları engellemeyi ve kadının toplumdaki saygınlığını korumayı amaçlar (Nisa, 31). Bu düzenleme, kadını aşağılama ya da hareket özgürlüğünü kısıtlama amacı taşımaz (Ercüment, 2024).

İslam, kadınların eğitim almasını teşvik eder ve onların sosyal ya da ticari faaliyetlere katılmalarını kısıtlamaz (Bakara, 228). Aynı zamanda, insan neslinin devamlılığı için evlilik ve çocuk sahibi olmayı teşvik eder. Bu bağlamda, İslam kadını ailenin merkezi bir unsuru olarak görür ve onun toplumların gelişimindeki rolünü vazgeçilmez ve belirleyici olarak kabul eder (Altwaijri, 2014: 18).

İslam, evliliği bir erkek ve bir kadın arasında meşru ve kutsal bir bağ olarak tanımlar. Bu tanım, idealist veya duygusal yaklaşımlardan ziyade, ilişkileri düzenleyen gerçekçi ilkelere dayanır. İslam, pratik yaşamın gereksinimlerini karşılayan belirli ilkeler ve düzenlemelerle donatılmıştır. Bu ilkeler, toplumun genel çıkarını gözeterek hazırlanmıştır ve bu nedenle kabul edilmeleri gerekmektedir (Geçioğlu ve Döner, 2019: 606).

Evlilik, kadının onurunu koruyarak ve ona iyi davranarak sürdürülmesi gereken ciddi bir sözleşmedir. Kur'an, "Onlarla güzellikle geçinin" (Nisa, 19) buyurarak adil, doğru ve dürüst davranmayı emreder. Ayrıca, "Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın" (Talak, 6) ayetiyle de baskı ve zor kullanılmamanın yasak olduğunu vurgular. Peygamber'in hadisleri de evlilikte iyi muameleyi teşvik eder. Örneğin, Tirmizi'de yer alan bir hadiste, "Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanınızdır" (Tirmizi, Menâkıb, 63) ifadeleriyle, İslam'da kadınlara karşı gösterilmesi gereken iyilik ve şefkatin önemi vurgulanmaktadır.

İslam, belirli koşullar altında poligami ve boşanmaya izin verir; ancak bu izinler belirli şartlara bağlıdır. İslam'da temel ilke, eşler arasında karşılıklı tatmin ve ortak karara varılmasıdır. Örneğin, Bakara Suresi'nin 233. ayetinde, "Ana baba aralarında danışarak ve anlaşarak süttten kesmek isterlerse, ikisine de sorumluluk yoktur" ifadesiyle, İslam hukukunda istişarenin (danışma) önemi vurgulanır. İstişare, adaletin sağlanmasına katkıda bulunan bir yöntem olarak görülür ve sadece aile hukukunda değil, genel hukuk uygulamalarında da zorbalık ve adaletsizliği önlemeye yönelik bir araç olarak kabul edilir. Bu durum, her türlü İslami organizasyonun temel bir unsuru olarak değerlendirilir (Altwaijri, 2014: 19).

Şeriat hukukunun en yüce amaçları arasında din, can, soy, mal ve akıl korunması yer alır. Bu bağlamda, boşanma özellikle "soyu koruma" amacıyla dikkat çeker. Evlilik ise yalnızca

üreme amacıyla sınırlı olmayan, aynı zamanda istikrar, huzur, anlaşma ve sevgi sağlamayı hedefleyen bir hukuki ilişkidir. Kur'an'da bu ilişkinin özünü yansıtan “onlar sizin örtünüz, siz de onların örtülerisiniz” (Bakara, 187) ayeti, eşler arasındaki uyumu ve karşılıklı korumayı simgeler. Elbise metaforu, bir yandan fiziksel ve duygusal koruma sağlarken, diğer yandan taraflar arasındaki içsel yakınlığı ve birlikteliği betimler. “Siz birbirinize katılmıştınız” (Nisa, 21) ifadesi de evlilikteki uyum ve içten birliğin, ailenin sağlam temellerini oluşturduğunu vurgular. Bu temeller üzerine inşa edilen aile yapısında, kadınlar çekirdek bir rol üstlenir.

Evlilik içindeki sağlam duygusal bağlar ve bu bağlardan doğan sorumluluklar, evliliğin temel amacı olan insan soyunun korunması ve sürdürülmesini gölgelememelidir. Eğer bir koca, çocuk sahibi olma hedefini gerçekleştiriyorsa, kadın bu durumu kabul edebilir ya da Şariat hukukuna uygun olarak boşanmayı tercih edebilir. Benzer şekilde, eğer koca çocuk sahibi olamıyorsa, bu durumu sabırla kabul edebilir, ikinci bir eş alabilir veya boşanmayı seçebilir. Bu seçenekler, İslam öncesi dinlerde sunulmayan ve sonraki yasal düzenlemelerde henüz tam olarak oluşturulmamış özel kurallarla düzenlenmiştir (Erol ve Gökalp, 2022: 23).

İslam'da evlilik, kendi başına bir amaç olarak değil, aileyi sağlam temeller üzerine inşa etmeyi hedefleyen bir araç olarak görülür. Aile, toplumun temel yapı taşı olarak kabul edilir ve bu yapı, güçlü ilişkilerle desteklenmelidir. Bu bağlamda annelik, sadece üremeyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda çocukların büyüme sürecinde onlara sürekli ilgi ve bakım sağlama sorumluluğunu da içerir. İslam, bu önemli sorumlulukları yerine getirebilmesi için evlilik öncesi eş seçimi ve evlilik koşulları gibi konularda rehberlik eden kesin kurallar belirlemiştir. Annelik, sağlıklı bir toplumun temellerinin atılmasında önemli bir rol oynar ve bu nedenle bireysel bir sorumluluk olmanın ötesinde, toplumsal bir işlev olarak da kabul edilir (Yatkın, 2010: 54).

İslam, anneliğin kutsal niteliğini tanıyarak kadına toplumda özel bir konum vermiş ve onun bu doğal işlevini başarıyla yerine getirebilmesi için gerekli desteği sağlamıştır. İslam, kadını çalışmaya zorlamaz; bunun yerine, ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğunu erkeğe yükler. Ancak bu durum, erkeğin kadın üzerinde tam otoriteye sahip olduğu anlamına gelmez. Erkeğin sorumluluğu, otorite kurmaktan ziyade babalık görevlerini yerine getirmektir. Erkeğin mirastaki payının daha fazla olması ise, aile içindeki sorumluluklar arasında denge sağlamayı amaçlar (Altwaijri, 2014: 20).

Kadın, toplum tarafından tanınan haklara sahip olduğunda ve üretken bir birey olarak sorumluluklarını yerine getirdiği sürece, annelik gibi temel görevlerini de başarıyla sürdürebilir. İslam, kadının bu rollerini göz önünde bulundurarak, onun ahlaki duyarlılıklarını ve biyolojik özelliklerini

(örneğin, menstrüasyon döngüsü ve emzirme) dikkate almıştır. Bu biyolojik özellikler, İslami yasaların adil bir temel oluşturmasını sağlar ve kadının hem fiziksel hem de ahlaki yapısına uygun düzenlemeler içerir. İslam, kadının toplumdaki rolünü ve önemini ihmal etmeyerek, ona gereken saygı ve takdiri sağlama konusunda kapsamlı bir yaklaşım benimsemiştir (Altuntas, 2023: 188).

Kur'an, kadın ve erkeğin doğasının temelde aynı olduğunu vurgular; çünkü her ikisi de aynı kökenden türemiştir. Allah, bu birlikteliği şu sözlerle ifade eder: “Ey İnsanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabb'inize hürmetsizlikten sakının” (Nisa,1). Bu ayet, insanların tek bir kökten türediğini ve Allah'ın yarattığı büyük insan çeşitliliğini vurgular. Kur'an'ın ‘erkekler ve kadınlar’ ifadesini çoğul olarak kullanması, bu geniş yayılımı ve çeşitliliği ifade etmektedir. Bu durum, İslam'ın kadına toplum içinde verdiği değeri ve önemi gösteren önemli bir örnektir.

İslam'da kadınlar, kendi mal varlıkları üzerinde tam yetkiye sahiptirler. Bu durum, kadınların mallarını doğrudan kullanabilme ve gerektiğinde koca veya başka bir üçüncü şahıs aleyhine dava açabilme haklarını içerir. Ayrıca, İslam adalet sistemi, kadının tanıklığını ve hukuki görüşlerini, uygun koşullar altında, tek başına veya başkalarıyla birlikte değerlendirir. Kadının fetvası, yargı kararları ve hukuki görüşleri geçerli kabul edilir. Miras konusunda da kadına düşen pay, İslam hukukunda kesin kurallarla belirlenmiştir. Bu tür hükümler, İslam öncesi ve sonrası birçok toplumun yirminci yüzyılın ortalarına kadar tanımadığı, ileri görüşlü özellikler taşır (Altwaijri, 2014: 21).

İslam'da kadınların statüsü, Hz. Muhammed'in eşleri ve kızları aracılığıyla, toplumsal ve dini rollerde sergiledikleri örneklerle belirginleşmiştir. Özellikle Hz. Hatice, ticaretle uğraşan aktif bir kadın olarak öne çıkmış ve Hz. Muhammed'in peygamberlik görevine verdiği güçlü destekle tanınmıştır (Birekul, 2021: 38). İslam'ın ilk yıllarında, kadınlar hem dini hem de toplumsal alanda etkili roller üstlenmiş; Hz. Muhammed'in eşleri ve kızları, bu alanlarda belirleyici katkılar sağlamıştır. Hadislerde, özellikle Hz. Aişe'nin örneği üzerinden, kadınların İslam hukuku ve pratiği üzerinde etkili olabilecekleri gösterilmektedir. Hz. Aişe, hadis biliminin yayılmasında önemli bir rol oynamış ve dini bilginin aktarılmasında öne çıkmıştır. Ancak, İslam'ın yayılması ve farklı kültürlerle etkileşime girmesi, kadınların toplumsal rollerinde değişimlere yol açmıştır. Orta Çağ İslam dünyasında, kadınların kamusal ve bilimsel hayata katılımları bazı bölgelerde daha fazla kabul görürken, diğer bölgelerde kısıtlama ile karşılaşmışlardır (Acarhoğlu, 2019: 217).

Çağdaş Müslüman toplumlarında, Kur'an ve Hadislerde yer alan kadınlara ilişkin öğretiler çeşitli yorumlara tabi tutulmaktadır. Kur'an'daki manevi eşitlik vurgusu, geleneksel

yorumlar tarafından zaman zaman kadınların sosyal ve kamusal hayattaki rollerinin sınırlanması şeklinde ele alınmaktadır. Buna karşılık, reformist İslam düşüncesi, kadınların eğitim, iş ve politika vb. alanlarda daha aktif roller üstlenmelerini teşvik etmektedir. Bu yaklaşımlar, İslami feminizm ve kadın haklarına yönelik küresel hareketlerle uyum içinde gelişmektedir. İslam'daki kadın figürünün çeşitli yorumları, toplumsal değişim ve dini pratiklerdeki çeşitlilik göz önünde bulundurularak değerlendirilmektedir (Palabıyık, 2019: 83). Örneğin, Pierre Bourdieu'nun "Habitus" kavramı, insanların dini metinleri nasıl algıladıkları ve bu metinlerin toplumsal cinsiyet normlarını nasıl şekillendirdiği üzerine uygulanabilir. Ayrıca, Max Weber'in "Sosyal Eylem Teorisi" kullanılarak, dini metinlerin bireylerin eylemleri üzerindeki etkisi analiz edilmektedir.

Kadınların İslam toplumlarındaki rolünü daha iyi anlamak

ve geliştirmek için, İslam hukuku ve tarihi örneklerinin modern bağlamda yeniden değerlendirilmesi büyük önem taşır. Bu yaklaşım, kadınların toplumda daha aktif roller üstlenmelerine katkıda bulunurken, aynı zamanda İslam toplumlarının genel gelişimine de destek sağlar. Modern çağın gereksinimlerine ve değişimlerine açık olmak, İslam toplumlarının daha adil ve kapsayıcı bir yapıya kavuşmasına yardımcı olacaktır. Bu açıklamalar, İslam'da kadının konumuna dair genel bir bakış sunmaktadır. Ancak, gerçeklik bir Müslüman ülkeden diğerine, hatta bir şehirden diğerine büyük farklılıklar gösterir. Bu farklılıklar, belirli bir toplumun gelenekleri, kültürel normları ve sosyo-ekonomik koşulları tarafından şekillenir. Kadının İslam toplumundaki yerini ve İslam'ın kadına bakış açısını anlamak için, İslam hukuku metinleri, bu metinlerin çeşitli yorumları ve Müslümanların tarihinden çıkarılan olumlu örnekler üzerinden kapsamlı bir değerlendirme yapılması esastır.

Sonuç

Tek tanrılı dinlerin öğretileri, Tanrı karşısında herkesin eşit olduğunu vurgularken, bu eşitlik sosyal düzeyde bireylerin birbirini tamamlayıcı rollere sahip olmasıyla birleşir. Bu anlayış, bireylerin ilahi huzurda eşit olduklarını, ancak toplumsal yapıda birbirlerini tamamlayan rolleri üstlendiklerini ifade eder.

Erkek ve kadın arasındaki doğuştan gelen farklılıklar ile ruhsal eşitlikleri arasındaki denge, sürekli olarak tartışılan bir konudur. Her iki cinsiyet arasında bir eşitlik söz konusudur, ancak bu durum, her açıdan aynı oldukları anlamına gelmez. Bu farklılıklar, her bir cinsin tamamlayıcı rolleriyle sınırlıdır. Erkek ve kadın arasındaki doğal farklılıklar, birbirlerine karşıt değil, uyumlu bir birlik ve bütünlük oluşturur. Bu kavram, Kur'an'da da vurgulanan bir prensiptir; "onlar sizin örtünüz, siz de onların örtülerisiniz" (Bakara, 187) ayetiyle her iki cinsin birbirini destekleyici ve koruyucu rolleri ifade edilir.

Tamamlayıcılık kavramı, aynılık kavramından çok daha zengin bir anlam taşır. Aynılık, farkların ortadan kaldırılması ve bunun sonucunda homojenlik, eşitlenme ve özgünlükten vazgeçilme anlamına gelir; bu durum, ölüm kültürlerinin bir özelliği olarak kabul edilir. Buna karşılık, tek tanrılı dinler, yaşamı teşvik eden mesajlarını sürdürmekte ve bu bağlamda kadın, merkezi ve vazgeçilmez bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla, tek tanrılı dinlerde kadının yerine ilişkin düşüncelerin incelenmesi ve anlaşılması büyük önem taşır.

Yirminci yüzyılda kadın haklarına yönelik küresel gelişmeler, tek tanrılı dinlerde kadının rolünü etkilemiştir. Eğitim, iş dünyası ve politika gibi çeşitli alanlarda daha aktif roller üstlenen kadınlar, bu dinlerin kadına bakışını ve toplumdaki

yerini yeniden şekillendirmiştir. Feminist teoloji ve cinsiyet eşitliği hareketleri, bu dinlerin kadına yönelik tutumlarını sorgulayarak, dini metinlerin daha kapsayıcı bir şekilde yorumlanmasını teşvik etmiş ve bu süreçte hem dini öğretileri hem de sosyo-kültürel bağlamları ele alarak kadının değişen rolünün anlaşılmasına katkıda bulunmuştur.

Kadının rolünün dönüşümünü, dini metinlerin yorumları ve feminist teolojinin yükselişi bağlamında ele almak, bu değişimlerin sosyo-kültürel bağlamlarda nasıl şekillendiğini anlamak açısından önemlidir. Kadın figürlerinin dinlerdeki yerini ve bu figürlerin sosyal yapılar üzerindeki etkilerini belgelemek için tarihsel veriler ve dini metinler kullanılmıştır. Tek tanrılı dinlerin farklı coğrafyalardaki kadınlar üzerindeki etkilerini değerlendirmek, bu dinlerin kültürel çeşitliliğini ve sosyal yapılar üzerindeki etkilerini ortaya koyar. Her din hem kendi içinde hem de dışsal toplumsal ve kültürel unsurlarla birlikte değerlendirildiğinde, kadınların dini ve sosyal rollerini daha iyi anlamamızı sağlar. Bu etkileşimler, kadınların toplumsal statülerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynar ve dinin yerel uygulamaları üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Özellikle İslam, kadın hakları konusunda ileri görüşlü öğretiler sunar; ancak bu hakların uygulanışı, bölgesel kültürel normlar ve yorumlar nedeniyle farklılık gösterir.

Kadınların toplumdaki statüsü, sadece dini öğretilerle değil, aynı zamanda yerel kültürel ve sosyal normlarla da şekillenir. Bu normlar, dinin kadınlar hakkındaki öğretilerini destekler veya onlarla çelişir. Örneğin, bazı toplumlarda kadınların eğitim alması veya çalışması, dinin temel öğretileriyle

uyumlu olmasına rağmen, kültürel dirençler nedeniyle sınırlı kalır. Kadın haklarının güçlendirilmesi, yasal ve dini metinlerin ötesinde, toplumsal bilinç ve tutumların değiştirilmesini gerektirir. Kadınların eğitim, iş hayatı ve siyasette daha aktif roller üstlenmelerini sağlamak için toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının geliştirilmesi ve bu süreçte hem erkeklerin hem de kadınların katılımı önemlidir.

Kadın, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi tek tanrılı dinlerde her zaman önemli bir figür olmuştur. Bu dinlerin kuruluş dönemlerinde, kadınlar hem aile içinde hem de dini ritüellerde etkin roller üstlenmişlerdir. Ancak, Orta Çağ'a doğru, özellikle kadınların dini liderlik rolleri azalmıştır. Dini metinlerde kadınlar manevi olarak erkeklerle eşit olarak tasvir edilirken, sosyal roller çoğunlukla erkek egemen yapılar tarafından şekillendirilmiştir. Bu metinler, kadınlara saygı gösterilmesi gerektiğini vurgulasa da bu ilke uygulamada her zaman tutarlılık göstermemiştir. Günümüzde, kadınların dini eğitim ve liderlik pozisyonlarına yükselmesi gibi olumlu gelişmeler yaşanmakta ve bu da dini pratiklerde daha kapsayıcı bir yaklaşımın benimsenmesine katkıda bulunmaktadır.

Bu çalışma, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi büyük tek tanrılı dinlerde kadınların sosyal, ekonomik ve aile içi rolleri üzerine öğretileri incelerken, bu dinlerin cinsiyet eşitliği konusunda nasıl bir yaklaşım sergilediklerini de ele almaktadır. Üç büyük dinin kadına yaklaşımında hem benzerlikler hem de önemli farklılıklar bulunmaktadır. Her ne kadar bu dinler kadınları koruyucu statülerde belirli haklarla donatmış olsa

da bu hakların uygulanma biçimi ve kapsamı büyük farklılıklar göstermektedir. Dinlerin kadınlar hakkında ne söylediği ve bu söylemlerin toplumda nasıl yankılandığı, dini, sosyal ve hukuki açılardan sürekli bir değerlendirme ve yorumlama gerektirmektedir. Bu tür çalışmalar, daha adil ve eşitlikçi bir toplumsal yapıya doğru ilerlemek için önemli adımlardır.

Tarih boyunca İslam, değişime dirençli geleneklere ve alışkanlıklara sahip toplumlar arasında yayılmayı başarmıştır. Aynı zamanda, İslam dünyasının birçok bölgesi dış saldırılar, kültürel istilalar ve işgallerle karşı karşıya kalmış; bazı bölgeler ise yoksulluk ve geri kalmışlıkla mücadele etmiştir. Bu tarihsel ve sosyal bağlam, günümüzde Müslümanların, özellikle de kadınların durumuna ilişkin uygulamaların bu karmaşık mirasla bağlantılı olmasını açıklamaktadır. Kadınların mevcut durumunu değerlendirirken, sahadaki uygulamaların İslami öğretilerden sapma eğiliminde olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu değerlendirmede, kadınları gerçekten özgürleştiren İslam'ın temel öğretileri esas alınmalıdır.

Günümüzde, İslam dünyası hem erkeklerin hem de kadınların katılımıyla küresel bir bilimsel yeniden doğuşa öncülük etme arzusundadır. Bu yeniden doğuşun, İslami değerlere bağlı kalarak gerçekleşmesi gerekmektedir. Ancak bu süreç, çağın getirdiği değişimlere de açık olmalı ve bu değişimlere uyum sağlamalıdır. Bu çabalar, İslam toplumlarının daha parlak ve refah dolu bir geleceğe ulaşmasını sağlama amacına hizmet edecektir.

Kaynakça

- Acarlıoğlu, A. (2019). İlk Dönem İslam Tarihinde Kadınların Çalışma Hayatındaki Yeri. Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Dergisi, (42), 212-232. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/747605>
- Agayeva, Z. (2024). Maneviyat ve Yaşam: Etkileşim Dinamikleri Modern Zaman Aynasında. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 11(2), 873-879. <https://doi.org/10.46868/atdd.2024>
- Akalın, K. (2014). Paul'un Kutsadığı Tanrısal Bağ Olarak Gnostik Kutsal Evlilik. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(10), 47-70. <https://doi.org/10.20875/sb.42694>
- Aksoy, R. (2021). İslam Öncesi Toplumlarında ve İslam'da Kadının Statüsü. Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, (15), 20-39. <https://doi.org/10.20860/ijoses.929270>
- Altuntas, R. (2023). İslami Kadınları Temsil Meselesi: Hiyerarşiyi Sorgulayan Kadın İlahiyatçılar. KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi, 9(2), 169-202. <https://doi.org/10.21798/kadem.2023.134>
- Altwaijri, A. O. (2014). La Femme en Islam et Son Statut dans la Société Islamique. Société, Droit et Religion, 1(4), 15-26. <https://doi.org/10.3917/sdr.004.0015>
- Atlan, G. (2014). Le Statut de la Femme dans le Judaïsme. Société, Droit et Religion, 1(4), 33-46. <https://doi.org/10.3917/sdr.004.0033>
- Baseri, A. (2014). Semavi Dinlerde (İslam, Hristiyanlık, Yahudilik) Kadına Şiddet ve Saygının Karşılaştırılması Hakkında Araştırma. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, (3), 123-127. <https://doi.org/10.18493/kmusekad.03014>
- Başçı, V. (2010). Bağnazlık Kavramı Üzerine. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1), 163-170. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisosbil/issue/2813/37838>
- Batuk, C. (2008). İsa Mesih Kadınları da Kurtaracak mı? Hristiyanlıkta Kadın Sorununa Genel Bir Bakış. Dini Araştırmalar, 11(31), 19-48. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/52017>
- Berktaş, F. (2006). Tarihin Cinsiyeti. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (1995). Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, Hıristiyanlık ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım. İstanbul: Metis Yayınları.
- Birekul, M. (2021). İslam (Toplumun)da Kadın. İbrahimî Dinlerde Kadın içinde (38-51). Gümrükçüoğlu, S., İstanbul: KADEM.
- Blech, R. B. (2004). Geçmişten Günümüze Yahudi Tarihi ve Kültürü. (Çev. Vali, E. S.). İstanbul: Gözlem Gazetecilik
- Doğan, H. (2017). Ağlama Duvarı Kadınları. TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi, 21(21), 129-144. <https://www.tybakademi.com/kitap/akademi21.pdf>
- Dölek, İ. (2019). Feminist Kristoloji Bağlamında Yeni Ahit Metinlerindeki Kadınların Konumu ve Rolü. Antakiyat, 2(2), 190-208. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/912493>
- Dufourcq, E. (2008). Histoire des Chrétiennes, Paris: Bayard.
- Durmuşoğlu, K. (2007). Dinî Gelenekte Ötekileştirilen Kadın. (Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa). Erişim adresi https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=Hx_Nr14G3DJh1DqzMYgDA&no=kb77prCfKo673ZEh0kkoLg
- El Tal, T. (2014). İsrail Mahkemelerinde İbrani Hukuku. Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 38(38), 193-202. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/184194>
- El Tibi, Z. (2014). La Place de la Femme dans l'İslam. Société, Droit et Religion, 1(4), 59-64. <https://doi.org/10.3917/sdr.004.0059>
- Ercüment, A. (2024). İslam Modernizminin bir 'Problem' Alanı Olarak Kadın Konusundaki Eleştirileri Cevaplama Yöntemi. İslami Araştırmalar Dergisi, 35(1), 35-50. <https://doi.org/10.62862/isar.2023-99686>
- Erol, A., Gökalp, F. (2022). İslam Aile Hukukunda Kadının Evliliğini Sona Erdirme Hakkı. Kalemname, 7(13), 11-32. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2479038>
- Geçioğlu, A. R., Döner, E. (2019). İslam'da Evlilik ve Aile Bağlamında Günümüzde Tartışılan Konular Üzerine Psiko-Sosyal bir Değerlendirme. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 19(2), 603-627. <https://doi.org/10.30627/cuilah.621379>
- Güleriyüz, N. A. (2012). Bizans'tan 20. Yüzyıla Türk Yahudileri. İstanbul: Gözlem Gazetecilik.
- Fisher, M. P. (2007). Women in Religion. New York: Pearson & Longman.
- Gürhan, N. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Din. Şarkiyat, (4), 58-80. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/115954>
- Gürkan, S. L. (2021). Yahudilikte Kadın, İbrahimî Dinlerde Kadın içinde (6-19). Gümrükçüoğlu, S., İstanbul: KADEM.
- Heydt, J.-M. (2014) Les Religions et les Droits des Femmes. Société, Droit et Religion, 1(4), 27-32. <https://doi.org/10.3917/sdr.004.0027>

- İbn Meymun, M. (2022). İlim Kitabı Sefer ha-Mada' Yahudiliğın İnanç ve Ahlak İlkeleri. (Çev. Şahin, B., Sipahioğlu, M., Özkaldı, S. M. Ve Bektaş, R.). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- İçten, E. (2023). Yahudilikte Ketuba. Bursa: Emin Yayınları.
- Harman, Ö. F. (2021). Hristiyanlıkta Kadın. İbrahimî Dinlerde Kadın içinde (20-37). İstanbul: KADEM.
- Kıyak, A. (2015). Yahudilik'te Ahlak, Değer ve İdeal İnsan Tasavvuru. C. Gündoğdu ve M. Cengiz (Ed.), Uluslararası Sempozyum İnsani Değerlerin Yeniden İnşası 19-21 Haziran 2014 Tebliğler içinde (133- 148. ss.). Erzurum.
- Kızılabdullah, Ş. (2018). Dinlerde Barışın Teolojik Temelleri: Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam. Dini Araştırmalar, 21(53), 169-186. <https://doi.org/10.15745/da.422754>
- Koç Başar, C. (2021). Antik Yunan'da Cinsiyet Rollerini. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 23(2), 1329-1361. <https://doi.org/10.33717/deuhfd.998236>
- Kurt Fidan, M. (2020). Hristiyan Kutsal Metinlerinde Tartışmalı bir Figür: Mecdelli Meryem. Trabzon İlahiyat Dergisi, 7(1), 161-190. <https://doi.org/10.33718/tid.721659>
- Kuşçu, A., Aydın, M. (2011). Hristiyanlıkta Vahiy Algısı. Milet ve Nihal, 8(1), 167-199. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/109622>
- Levinas, E. (2017). Dört Talmud Okuması. (Çev. Şaman, E. B.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- McGuire, M. B., Spickard J. V. (2017). Modern Dünyada Din Güncellenen 5. Anlatıya Atıfla. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 17(1), 233-291. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2386565>
- Missègue, M.-G. (2014). Dans le Christianisme, le Visage de l'Homme est Autant Celui d'une Femme que d'un Homme. Société, Droit et Religion. 1(4), 47-58. <https://doi.org/10.3917/sdr.004.0047>
- Mopsik, C. (2003). Le Sexe des Ames, Paris: L'Éclat.
- Özketen Çatalkaya, Ş. (2024). Yahudilik Hristiyanlık ve İslam'da Kadın. İstanbul: Kitap Dünyası.
- Palabıyık, M. H. (2019). Toplumsal Cinsiyet ve İslam Düşüncesinde Kadın. Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, 1(2), 81-100. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/944833>
- Saint-Prot, C. (2014). La Femme dans les Religions Monothéistes. Société, Droit et Religion 1(4), 9-14. <https://doi.org/10.3917/sdr.004.0007>
- Şahin, N. (2018). Katolik Kilisesinde Ruhbanlığın Kökeni ve Vatikan Bildirileri Çerçevesinde Kadınların Ruhbanlığı. EKEv Akademi Dergisi, (73), 469-483. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2554733>
- Şeker, C. (2015). Yahudilikte Evlilik ve Cinsellik Anlayışı. İLTED, 2(44), 247-271. <https://doi.org/10.29288/ilted.308482>
- Talbi, Mohamed (1999). Bir Müslüman Bakış Açısından Din Hürriyeti. Kur'an Mesajı İlimi Araştırmalar Dergisi. (22-23-24), 187-205.
- https://isamveri.org/pdfrg/D01929/1999-2000_22-23-24/1999-2000_22-23-24_KOYLUM.pdf
- Toker, İ. (2005). Bir Yapılaşma İlişkisi Olarak Kadınlar ve Din: Başkent Kadın Platformu Örneği. (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=rHfeJ1ft7cimmKH0-wF45g&no=It2g5KlStYjLYHaEImI2FQ>
- Toker, İ. (2009). Dinler Ataerkil Yapıda mıdır Bir Çifte İmkanlılık Konusu Olarak Din ve Kadın. Eski Yeni, (12), 15-21. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/487559>
- Vassas, C. (2016). Présences du Féminin dans le Judaïsme. Clio Femmes Genre Histoire, (44), 201-212. <https://doi.org/10.4000/clio.13285>
- Weber, M. (2023). Din Sosyolojisi. (Çev. Boyacı, L.) Ankara: Kapra.
- Yaşar, H. R. (2011). İslam ve Yahudi Hukuku Münasebeti: Nikah Örneği (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=8YNHpfFHT-fWTx0kZ20kfw&no=QTLWJy_-Vq7BqVvBoIjCng
- Yatkın, N. (2010). İslam'da Evlilik ve Eş Seçiminde Dindarlığın Tercih Edilmesi. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (33), 47-61. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/31093>
- Yıldız, H. (2024). Tarihsel Meryem'den İmanın Konusu Olan Meryem'e: Meryem Kültündeki Teolojik Değişimler. Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Dergisi, 10(1), 257-276. <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2024.10.1.10>
- Yılmaz, O. (2017). Hadis/Sünnet Işığında Kız Çocuklarına Verilen Değer. Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (8), 173-197. <https://doi.org/10.18498/amauidf.325834>
- Zeybekoğlu, Ö. (2010). Tek Tanrılı Dinler ve Kutsal Kitaplarında Kadının Konumu Ethos, 3(2), 1-20. <https://ethosfelsefe.com/sites/default/files/2021-09/Ethos-7%20Tanrili-Ozg.pdf>